

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend...

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

KERKELIJK LEVEN / C.J. de Ruijter

In dit nummer:

KERKELIJK LEVEN **133**
C.J. de Ruijter
Consumptie in de kerk?

MEDITATIEF **136**
Jt. Janssen
Gebogen hoofd

WANDELEN MET GOD **137**
B. Luiten
Bidden om Gods wil

ACHTERGRONDEN **139**
A.L. Th. de Bruijne
Accenten die wij nodig hebben

AAN DE BROEDERWEG **144**
J.-C. Thienpont
Psalmen: vast voedsel of
snoepjes voor onderweg?

EVANGELISATIE EN ZENDING **151**
M.J.C. Blok
Van hart tot hart
J.C. Haak
Een honderdjarige in
de zending

KUNST **152**
Willem L. Meijer
Het Hollandse landschap van
Jan van Goyen

en verder...

Meeglezen / Uit de kerken

CONSUMPTIE IN DE KERK?

*Consumenten is een belangrijk tijdverdrijf geworden. Onze wereld is er ook **helemaal** op ingericht, Jij als consument bent belangrijk. Jouw wensen zijn er om **vervuld** te worden. Je kunt het krijgen **zoals hef hebben** wilt. En zo ontstaat een **sfeer waarin we hoge eisen leren stellen**. Waarin we **sterk** letten op onze eigen behoeften.*

*Als zo'n sfeer in onze samenleving opkomt, moet er in de kerk ook **wei iets van te merken zijn**. Hei duurt niet lang, of de trends van de wereld kloppen op de **deur van de kerk**. En inderdaad kun je ook in de kerk een houding tegenkomen die denken doet aan de kritische consument. In dit **artikel wil ik daar een paar kanttekeningen bij plaatsen**.*

Liturgie en preek

Is dat trouwens niet erg negatief, als ik het heb over een consumptie-mentaliteit in de kerk? Ik kan me

voorstellen dat nogal wat mensen zich schrap zetten bij zo'n type ring. Ze voelen zich zo bij voorbaat in een hoek gezet. En dat overkomt sommige mensen toch al vaker in

de **kerk**. Als je eens om een vernieuwing vraagt. Of je maakt een kritische opmerking, dan kan dat soms heel gemakkelijk afgedaan worden met zo'n afkeurend woord. Er wordt soms **toch** al zo makkelijk een etiket geplakt.

Ik kan mij voorstellen, dat mensen dan **kregelig** worden. Er zijn heel wat vragen om vernieuwing of verandering die voortkomen uit een hartelijk verlangen **naar** een leven-de eredienst **voor** God. Waar geen zelfzuchtige motieven achter zitten, maar echte toewijding **aan** de Here. En dan **kan** het je krenken als je in de hoek van de kritische consument wordt gezet.

Toch denk ik, dat je het moet **kun**-nen hebben dat zo'n **typering** ter

sprake komt. Als je zelf **kritische** vragen stelt, moet je **ook** bereid zijn om je kritisch te laten onder-
vragen naar je motieven. En eerlijk is eerlijk, ik denk dat je in de kerk een consumptieve **houding** wel tegenkomt. En ook op veel plaatsen. Het is misschien wel het duidelijkstom dat maar meteen aan te wijzen in **het** hart van **de** kerk: de eredienst. In de liturgie van de kerk klopt het hart van haar **bestaan**. En ook daar tref je die houding wel aan.

Ik bedoel **daarmee**, dat mensen naar de kerk gaan met de vraag: Boe krijg ik nu een prettige en aantrekkelijke kerkdienst? Zit er genoeg voor mij in? En die **vragen** worden soms nog dringender als het om de preek gaat: Herken ik mezelf in de preek? Heb ik er wat aan voor de komende **week**? Heeft de dominee het wel over mijn leven?

Shoppen

Ik zeg niet dat al die vragen voor honderd procent verkeerd zijn. Je mag best **vragen** naar een stuk herkenning in de **preek**. En het is **ook** belangrijk dat je je **thuisvoelt** in de kerk. Maar het gaat me nu om de houding waar die vragen uit voortkomen. Uiteindelijk zijn het toch vaak allemaal ik-vragen. Hoe je het ook wendt of keert, ze komen allemaal **uit** die ene vraag voort: Bevalt **het mij**?

En **dat is** inderdaad de vraag die de kritische consument voor in de mond ligt. Die consument kom je **ook** in de kerk tegen. Dat blijkt ook wel uit de consequenties die **men**-sen eraan verbinden. Als het namelijk **niet** zo goed bevalt, gaan **steeds** meer mensen ergens anders kijken. In een andere gemeente, of zelfs in een andere kerk.

Het is toch niet voor niets dat we dat 'shoppen' noemen. De kritische consument in onze samenleving kijkt heel goed wat een bepaalde winkel te bieden heeft. **Bevalt** je **dat dan** niet, dan kies je een andere 'shop'. En de kerkganger leert die

kritische houding ook aan. Als het je niet bevalt, dan **zoek** je **een** ander adres.

Dat dat verschijnsel toeneemt in de kerk, zal niemand **ontkennen**. Dat blijkt ook wel, doordat steeds meer jongeren hun geloofsbelijdenis niet meer zien als een **kerkkeus**. In toenemende mate zien **jongeren** hun belijdenis als een keus **voor** God. Maar van welke kerk ze lid worden, laten ze nogal eens afhangen van de situatie in de plaats waar ze later gaan wonen.

Maar ook naar een andere kant kun je dan heel selectief worden. Zo'n consumptieve houding nestelt zich soms heel diep in je leven. Er zijn aanwijzingen dat veel mensen er **ook** last **van** hebben in hun omgang met de **Here**. Juist in je **bijbellezen** gaat dat je dwars zitten. De belangrijkste vraag bij het **bijbellezen** wordt dan: Heb ik hier wat aan voor **mijn** dagelijks leven? En je zoekt **gedeelten** die je aanspreken. De andere laat je liggen. Zo word je een consumptieve **bijbellezer**. Als ik **me** niet vergis, is dat een groot probleem aan het **worden**. Je Bijbel wordt er dunner van en je omgang met God oppervlakkiger.

Trouw

Een **consumptieve** houding werkt dus heel diep door. Daarom moeten we ons daar ook niet bij voorbaat bij neerleggen. In **onze** wereld is dat niet makkelijk. Als daar iets je **niet** bevalt, moet je dat niet **accepteren**. Dat leer je al vroeg. Maar als dat in de **kerk** veel ruimte krijgt, raak je elkaar gemakkelijk kwijt.

En daar zit mijns inziens het grootste probleem: Hoe **trouw zijn** wij eigenlijk? Als je **ook** in de kerk **gemakkelijk** afhaakt, kun je het **niet** opbrengen trouw te zijn en te blijven. Dat gaat om trouw aan de **gemeenschap** van de **kerk**, **trouw** aan de ambtsdragers.

Kennelijk is het moeilijk om die **trouw** op te **brenghen**. En dat komt omdat je wel **trouw** aan jezelf wilt **zijn**. Je eigen ideeën niet wilt **opge-**

KERNREDACTIE:

PROF. DR. M. TE VELDE,
DRS. G.J. VAN MIDDELKOOP.

OVERIGE REDACTIELEDEN:

DRS. R. TER BEEK, DRS. B. BOS,
DRS. A.L.Th. DE BRUUNE, DRS. B. LUITEN,
PROF. DR. C.J. DE RUIJTER,
AS. A. DE SNOO.

MEDEWERKERS:

J.J.D. BAAS, DRS. C.J. HAAK,
J.M. DE JONG, DRS. J. SMELIK,
DRS. H. VELDMAN.

REDACTIE-ASSISTENT:

W.L. DE GRAAFF, Wortmanstraat 138, 8265
AG Kampen, Td. (038) 3331201.

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan:
De Reformatie, Postbus 24, 0260 AA te Kam-
pen.

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES:

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V.,
Postrekening 406040 t.n.v.,
De Reformatie, Goes, Postbus 25, 4460 AA
Goes. Tel. (0113) 215591.

ABONNEMENT:

f 85,75 per jaar; f 46,25 per halfjaar; studen-
ten f 70,25 per jaar (binnenland). Buitenland:
f 144,50 per jaar (zeepost).

Een abonnement kan per maand ingaan,
maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee
maanden voor het verstrijken van de beta-
lingstermijn (opzegging van jaarabonnement
vóór 1 november, van een halfjaarabonne-
ment vóór 1 Juni).

Losse nummers j 1,95 (excl. porto).

De Reformatie is op cassette verkrijgbaar bij

de Stichting Bralactah.
Tel. (0521) 515946.

ADVERTENTIES:

Prijs: f 0,84 per mm. Contracttarief op aan-
vraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de
uitgever is het niet toegestaan artikelen uit
dit blad over te nemen.

ISSN 0165-5191

ven. Je eigen wensen graag vervuld wilt zien. Kortom: de kritische consument, die ook in de kerk op zijn **wenken** bediend wil worden. Misschien zeg ik het nu te scherp. Maar je kunt wel zien dat er een **tendens** is in die richting. Als je **gemakkelijk** afhaakt **onder** de preek, **omdat** het niet **over** jou gaat, luister je **sterk vanuit** je eigen (beperkte) blikveld. Als je naar een andere kerk gaat, omdat je niet vindt wat je wenst, zoek je toch een kerk **naar** je eigen smaak. Kennelijk legt het dan niet zoveel gewicht in de schaal dat God je er een plaats gegeven heeft. En dat je **aan** die broeders en zusters verbonden bent. Dat jij daar je roeping hebt als een lid van Christus' lichaam, is dus niet echt doorslaggevend.

Zelfbeproeving

Er is dus best wel **reden** om eens kritisch naar onszelf te kijken. Je kunt je **ook goed** voorstellen, dat mensen **verontrust** raken over dit soort verschijnselen. En dan begrip je ook dat ze dat graag vergelijken met vroeger. Het lijkt erop dat de loyaliteit in de kerk afneemt. Persoonlijk neem ik dat ook waar. Ik ben zelf in de zestiger jaren **k-**wust kerkganger geworden. Maar ik **kan mij** niet herinneren dat we toen naar de **kerk gingen** met de **gedachte**: Ik wil mijzelf herkennen in de preek. Maar **die** vraag ligt nu veel dichterbij, als ik naar de kerk ga.

Het is net alsof **we** in die tijd met een 'zondags' hart naar de **kerk** gingen en tegenwoordig met een 'door-de-weeks' hart. **Toen** was je gemotiveerd, **want** de **Here** riep je met het evangelie. Dat is nu **nog** wel zo. Maar je bent je veel meer **bewust van** de door-de-weekse vragen, **waarmee** je in de kerk zit. En je **hoopt** dat de **preek** die vragen aanraakt. En je bent teleurgesteld als dat niet **gebeurt**.

Zit er in die houding niet iets van de **kritische** consument die denkt vanuit zichzelf? Ik **denk** dat er **reden** genoeg is om onszelf daarop te

beproeven. Ik schrijf dat ook, omdat je steeds **meer** ambtsdragers tegenkomt die moe worden van de kritiek. Het lijkt wel of ze het nooit goed doen. Ze voelen zich constant kritisch nagerekend en soms ook echt afgerekend op hun werk. En daarbij missen zij nogal eens de verbondenheid. Biddende **trouw** die er op uit is het goede voor elkaar en voor de gemeente te zoeken.

De kritische **consument** is er op uit te nemen **wat** hij wil. Trouw kent een andere houding. Dan wil je je geven en **vandaaruit** ontvankelijk zijn.

Kritiek verboden?

Graag zet ik dit voorop. Laten we in de eerste plaats **kritisch naar** onze eigen houding kijken. Hoeveel verbondenheid aan de Here en aan de gemeenschap der heiligen spreekt daaruit? Toch denk ik niet, dat met het bovenstaande alles gezegd is. Je kunt je natuurlijk ook gemakkelijk van **kritiek** afmaken. Dan gooi je alles maar op de consumptieve houding van de **huidige** kerkganger.

Dat is voor ambtsdragers soms ook een verleiding. **Als** er **kritiek op de preek komt**, kaats je de bal en zegt: je **moet** maar beter **luisteren**. Als er kritische vragen **over** de liturgie gesteld worden zeg je: Het gaat om de Here en niet om **jouw** **persoonlijke** wensen.

Op die manier **kunnen** we natuurlijk niet met **kritiek** omgaan. **Ook** dan kan het zijn dat je uitgaat van jezelf: Het bevalt me best wals het gaat, dus we veranderen **maar** niets. Die verleiding kan **best** groot zijn. Juist als je ziet dat **consumentisme** een **trend** in de wereld van vandaag is. Je wilt daar niet aan toegeven. En dan verwijst ja **nam** hoe het vroeger **was**. **Laten** we daar maar bij blijven.

Toch denk ik dat dat te **gemakkelijk** is. Vroeger werden er minder kritische vragen gesteld in onze kerken dan vandaag. De gemiddelde **kerkganger** is in dat opzicht veel

mondiger **geworden** (soms zelf niet meer mondig maar gebekt). Maar vroeger was er natuurlijk ook wel minder mogelijkheid tot vergelijken.

Tegenwoordig zijn we veel meer op de hoogte van andere mogelijkheden. Je merkt dat er ook nog anders gepreekt kan worden dan jouw dominee doet. Je merkt dat er in de liturgie meer kan dan in jouw woonplaats **gebruikelijk** is. En als je dan merkt dat het ook anders **kan**, mag je daar toch naar vragen? **Dat** hoeft niet bij voorbaat consumentisme te zijn.

In dat opzicht zullen we als kerk gewoon moeten accepteren, dat de samenleving nu anders in elkaar zit dan vijftig jaar geleden. Dat betekent dat **we** in die veranderende samenleving niet zonder **meer onze** manier van **kerk zijn** van die tijd kunnen blijven **voortzetten**. Toegenomen **kennis**, **toegenomen** mogelijkheden, toegenomen meedenken in de **kerk**, vraagt om een alert omgaan met de vraag **naar** verandering. We hoeven niet bij voorbaat bang te zijn voor die vraag. (Daarover **graag** volgende week meer.) Als alles maar gedragen wordt door een **trouw** die verankerd ligt in G d.

Meditatief

En toen het volk hem zag, loofden zij hun god, terwijl zij riepen: Onze god gaf onze vijand in onze macht...

Richteren 16,24

Bevrijdingsfeest

Twintig jaar lang was Simson een plaag voor de Filistijnen. We kennen uit die periode een paar gebeurtenissen die tot de verbeelding spreken. Dertig man werden door Simson gedood in de nasleep van zijn mislukte bruiloft. De moordenaars van zijn vrouw en schoonvader bracht hij om het leven. De Filistijnse oogst ging door zijn toedoen in vlammen op en duizend man sloeg hij neer met de ezelskaak. Maar er zal meer zijn gebeurd. Gedurende twintig jaar was Simson de verlossende richter van Israël.¹ De Filistijnen hebben van hem te lijden gehad.

Logisch dat zij een dankdag houden nu ze hem overmeesterd hebben. Zij vieren het feest van de bevrijding. Natuurlijk in de tempel van hun god. Want ze kunnen de nederlaag van Simson niet anders zien dan als Dagon's overwinning: onze god gaf onze vijand in onze macht!

Weten zij veel dat Simsons eigen God dat deed omdat Simson het er-naar gemaakt had.

Schuldige stumper

Simson moet opdraven. Het is een hoogtepunt in het feestprogramma. Hij loopt te schutteren, want hij is niet gewend aan zijn blindheid. Hij zal ook niet de tijd krijgen om er alsnog aan te wennen.

Dit optreden is wel zeer vernederend voor Simson. Machteloos is

hij. Een ander moet hem bij de hand nemen om hem te leiden. Hij schijnt niets te kunnen doen om een einde aan de Filistijnse vreugde te maken.

Vernederend is het ook voor Simsons volk. Hun richter staat te kijken en demonstreert voor aller ogen zijn hulpeloosheid.

Vernederend is het zeker voor de God van Simson en Israël. De lofliederen voor de afgod daveren door de tempel. Alsof de HERE Simson niet had kunnen helpen.

Om Simson wordt de naam van de HERE gelasterd.

Hij speelde met zijn leven, hij speelde met zijn wijding: verse pezen, nieuwe touwen, zijn haar ingeweven, zijn haar eraf.² Eigen schuld.

Simson is wel de laatste die protesteren mag.

Laat hij het hoofd buigen.

Dat staat hem goed.

Nog

't Komt nog voor dat mensen zich afzetten tegen God, tegen de kerk, tegen de Bijbel om wat leden van de kerk doen. Ze betrappen ons feilloos wanneer wij niet waarmaken wat wij beijden. Soms is onze zonde opzienbarend, een andere keer is het alleen in kleine kring bekend. Maar de gevolgen zijn voorspelbaar en voorzegg³: Gods naam en Gods kerk lijden schade.

Dat maakt boos. Je proeft de agressie van de duivel die iedere gelegenheid aangrijpt om af te breken. Hij is zeker niet oprecht in zijn reactie op onze zonde. Hij maakt er misbruik van.

Maar als het eigen schuld is, onze schuld, laten we dan niet protesteren.

Liever het hoofd buigen.

En bidden ook, want God verstaat ons verdriet. Laat de spot maar aan Hem over.

Bij Hem is die in vertrouwde handen.

¹ Richt. 15,20.

² Richt. 16,4-22.

³ Vgl. 2 Sam. 12,14.

Wandelen met God

Wij geloven alles, wat in de belijdenissen van de kerk staat. Maar in die belijdenissen staat niet alles, wat wij geloven.

Op allerlei manier kan dat blijken. Bijvoorbeeld, wanneer wij bidden om de voortgang van Gods wil.

Wat is Gods wil? Hoe kennen wij die?

De catechismus wijst trefzeker op Gods gebod, in zondag 49. Dat is juist, maar is dat alles?

Terecht is altijd gezegd, dat wij in ons gebed ons richten op Gods geopenbaarde wil. Er is ook een wil, die Hij niet bekend heeft gemaakt (Deut. 29 : 29).

Maar is Gods geopenbaarde wil alleen zijn gebod? Dat kan niet waar zijn. Duidelijk blijkt ook zijn wil in de werken die Hij verricht, die concreet als beloften aan ons gegeven en verzegeld worden.

Bovendien maakt God zijn wil bekend, niet alleen door zijn Woord, maar ook door de manier waarop Hij alle dingen regeert en onderhoudt (NGB art. 2). Zijn wil kan duidelijk worden door de weg die Hij met je inslaat.

Deze drie invalshoeken hebben elk hun eigen betekenis.

Gods geboden (1)

De bede, dat Gods wil geschieden zal, is heel confronterend. Want de wil van God staat haaks op allerlei andere 'willen', die zich volop in de wereld laten gelden. We hoeven maar even te kijken naar wat mensen elkaar willen aandoen, om in

geloof duidelijk een keus te maken voor de naleving van Gods geboden: dat mensen elkaars bloed niet vergieten, elkaar niet bestelen en bedriegen, elkaar niet belasteren en beschadigen, niet hebzuchtig zijn, enz. Vaak heeft men in een dergelijk gebed positie gekozen tegenover goddelijke aanspraken van machtige heersers. Denk bijv. aan de situatie onder Nebukadnezar, onder de Romeinse keizers en de communistische machthebbers. Geen wonder, dat deze grote mannen de kerk als een bedreiging zagen. In zekere zin was dat ook zo. Voortdurend werd er door de gelovigen gebeden om de doorgang van Gods wil in plaats van de goddeloze plannen. Ronduit confronterend. Dit is dus echt een bede, die erom vraagt in elke tijd concreet ingevuld te worden, tegenover alles wat aan goddeloos streven zich laat gelden.

Gods geboden (2)

Tegelijk worden we ~~~~ teerd met onszelf. De wortels van

alle kwaad bevinden zich in ons eigen hart. Jezus leert ons vragen, dat onze eigen wil plaats maakt voor Gods wil.

Hier wordt opnieuw duidelijk, dat bidden een vorm van offeren is. Het is het antwoord op Golgotha. Daar werden wij gekocht met Christus' bloed, door het levend schuldoffer. Daarop past het antwoord, dat wij graag Gods eigendom zijn. Als een dankoffer leggen wij ons leven in Gods hand. Aan Hem vertrouwen wij ons toe, met lichaam en ziel. Ook onze wil a voor Hem.

Zijn we dan willoos geworden?

Mee, dat bestaat niet. Vanaf het Paradijs is al duidelijk, dat God ruimte laat voor onze keus. Dat is wezenlijk voor het dragen van Gods beeld. Mensen zijn geen ~~stenen~~.

De bedoeling is, dat wij hetzelfde gaan willen als onze God. Dat ons hart 'onverdeeld' wordt in zijn kettingen (Ps. 119 : 80). Want alleen zó worden ze echt gehouden.

't Is net als met een verkering: die ga je van harte aan, of niet. Half-half kan niet als het gaat om oprechte liefde. Zo is ook de wet alleen met heel het hart te begroeten. Want God vat daarin het nieuwe leven samen, door en met Jezus Christus. Willen we dat nu echt ontvangen en leren invullen, ja of nee? Willen we werkelijk dat Gods verlossing diep in ons doordringt en alles nieuw maakt in ons begeren en denken?

'Nee', zegt onze eigen natuur.

'Ja', zegt onze geest met Gods Geest.

Het probleem dat daardoor ontstaat spreken we uit in onze bede: 'Uw wil geschiede'. Dat betekent zo-

veel als: 'Kom ons te hulp, maak **onze** wil, die **dood** is, levend' (DL III/IV 11).

Om die hulp te bieden, heeft Jezus ons bidden geleerd.

Gods beloften

Gods wil kan ook zo worden aangeduid: God wil **ons** heil, ons **algeheel** herstel, in de vereniging van hemel **en** aarde.

Op **die** manier geformuleerd is deze bede een **machtigetroost**, altijd al geweest, in **tijden van** tegenslag, **onrecht, miskennen, achteruitzetting**, veroordeling, vervolging, enz. Gelovigen grijpen zich dan vast aan het geheel van Gods beloften, aan hen verzegeld, als aan een vast en zeker plan, dat door alles heen in vervulling zal gaan. Geen onrecht kan zo groot zijn, dat **het** Gods **heilsplan** zou blokkeren of dwarsbomen. In dat geloof is hardop gezegd en gebeden: 'Uw wil geschiede'.

En dat maar niet als een goddelijke wil tegenover de wil van de boze.

Want dan zouden **er** twee partijen **tegenover elkaar** staan, **en ook** los van elkaar.

Wij mogen geloven, dat **God** ook al het kwaad, dat **Hij** nooit gewild heeft, nu **zó** wil regeren, dat **mede daardoor** zijn wil geschiedt en zijn doel wordt bereikt. Hoe Hij dat doet, kunnen we nu vaak niet (**over**)zien. Maar **dat** Hij zo oppermachtig handelt, mag ons vast geloof **en** hartelijke bede **zijn**.

Jezus legt ons **deze** woorden op de lippen, **omdat** God wil handelen naar zijn beloften, **terwijl** Hij daartoe **wordt** aangespoord door zijn **kinderen**. Zo brengt onze Heiland ons ertoe, onder alle omstandigheden concreet Gods wil ons te realiseren, zijn beloften serieus te nemen, daarop te pleiten en ons daarop te richten. De uitwerking is daar dan ook naar: in *alles* is Gods wil dan zo aanwezig, dat wij **met** machtige hand verder worden geleid, door alles heen, naar wat ons is toegezegd. Die verhoring is vast en zeker. Om Jezus' wil.

Gods wegen

Gods **wil kunnen we ook** ontdekken, door de weg die Hij met ons inslaat. Die **weg** kan hoog gaan en diep, soms klinkt hartstochtelijk de vraag naar hei 'waarom'. Daarop komt meestal zo geen antwoord, omdat de weg die God met ons persoonlijk gaat niet in details beschreven staat. **Wél mogen we** de koers weten, die werd **uitgezet**. Zo blijft **Gods Woord ten allen tijde** een licht op **ons** pad.

Niemand slaat **graag een** duistere weg in. **Geen** schaap zet **zijn poot** in een donker dal, want **het** wil het **pad kunnen** zien. Toch, als je weet Wie er **mee** gaat, **en waar Hij je brengt**, dan kun je in **vertrouwen gaan**. Ja, dan is daar zelfs de bede **om** verder te gaan en verder **te komen**. **Niet omdat de weg zo** aanlokkelijk is, maar omdat je weet dat ze **naar** het leven leidt: 'Uw **wil geschiede**'.

Geen mens wil sterven. De dood is tegennatuurlijk, dat voelen we tot in het diepst van ons **wezen**. Toch, als je het **geheim** van die weg kent, waarlangs God je bevrijdt van **alle** zonde, **ziekte** en zwakheid, dan ga je er ook anders over denken. Juist omdat God zijn wil hierin geopenbaard heeft, **kun** je Hem vragen (op zijn tijd) **zijn weg** met je te gaan. Maar ook in de kracht van ons leven, en in tijden van voorspoed en stijgende carrière, is deze invalshoek van belang. Ook zonder aanwijsbare overtredingen **kun** je Gods weg kwijtraken, in een wereld die **een** doolhof is geworden. Daarom vragen wij, dat de koers en het **doel** van het leven met God ons helder voor ogen **mogen** staan.

'HERE, maak mij uw wegen bekend,

**leer mij uw paden,
leid mij in uw waarheid en leer mij,
want U bent de God van mijn
heil'.**

(Ps. 25 : 4, 5)

Geen berusting

Dit alles heeft dus niets, maar **dan**

ook **niets** met doffe **berusting** te maken: **'een** passief over je heen laten komen van Gods onvoorspelbare wil'.

Zo is dat nogal eens **opgevat!** En **daarom lijkt mij ook** de formulering in Gez. 5 : 4 ('Dat ieder stil daarin **berust**') minder **gelukkig**. Het gaat er **juist** om, dat Gods wil in **ons** leven actief wordt: dat wij **le-**ren luisteren naar zijn gebod, **blij-**ven vertrouwen op **zijn** belofte **w** willen gaan op zijn weg. **Eén** bede, meerdere invalshoeken, ze houden ons voortdurend alert om te letten op God.

Onze wil leggen wij in zijn handen, van **geval** tot geval.

Zo **komt zijn wil** in ons hart, voortdurend toonaangevend.

ACCENTEN DIE WIJ NODIG HEBBEN

Achtergronden

Voor de derde keer ga ik in gesprek met de broeders Kamsteeg, De Ruiters en Smit. Ik reageer op drie artikelen over de betekenis van Romeinen 7 voor onze levensheiliging, die zij enkele weken geleden in *De Reformatie* schreven. In het eerste artikel ging ik in op hun uitleg van Rom. 7. In het tweede artikel wees ik op een belangrijk verschil in de manier waarop wij over de praktijk van het nieuwe leven spreken. In beide artikelen liet ik ook merken het in veel opzichten met hen eens te zijn, als zij pleiten voor geestelijke groei en levensheiliging. Dat laatste punt wil ik nu nog wat uitwerken.

Welwillend

Zowel in de uitleg van Rom. 7 als in het spreken over levensheiliging stelde ik vast dat de broeders enkele accenten zetten die ik minder schriftuurlijk vind. Zij lenen denklijnen uit de doperse traditie om hun pleidooi te ondersteunen. Konkreet gaat het daarbij om de visie dat oude mens en nieuwe mens elkaar opvolgen in de christen en niet gelijktijdig actueel zijn, en om de overwinnende toon van spreken over de praktijk van de levensheiliging.

Nu kan ik twee kanten op: ik kan hen vastpinnen op deze twee punten en me daarmee afmaken van wat zij voorstaan. Ik kan me ook afvragen wat zij beogen en veronderstellen dat zij daarmee onbedoeld in minder goed vaarwater terecht kwamen. Die laatste, welwillende, benadering lijkt mij op zijn plaats. En dat niet alleen omdat de Bijbel

in 1 Kor. 13 zegt: de liefde gelooft alles en hoopt alles. Dat verplicht ons ertoe om bij een verschil van mening in de kerk zo lang mogelijk het goede van elkaar te denken. Maar ook vind ik die benadering nodig, omdat de broeders afgezien van de punten waarop ik kritiek had, zaken voorstaan die bijbels zijn, en die onder ons meer zou moeten leven.

Wel hoop ik dat de broeders zich op de kritiek zullen bezinnen en hun visie op die punten zullen bijstellen. Daaruit zou kunnen blijken dat we in de kern toch hetzelfde nastreven. Dan zouden we meer gezamenlijk kunnen bidden om en werken aan vernieuwing van ons leven met God.

Vinger op de zere plek

Welke zaken moeten onder ons dan meer leven, zodat de broeders

daar terecht op inspreken? Ik beseft dat ik hierbij zal generaliseren. Er bestaat geen totaalbeeld van onze kerkelijke situatie. Ik spreek vanuit mijn persoonlijke waarneming.

Aan de andere kant zie ik die wel jaar na jaar bevestigd in jongeren uit het hele land die in de stads gemeente waar ik werk, binnenkomen. En uit gesprekken met collega's van vergelijkbare gemeenten maak ik op dat zij dezelfde ervaringen hebben.

Op de volgende zere plekken proberen de broeders volgens mij heilzaam de vinger te leggen:

1. de toepassing van Rom. 7
2. de relatie met de persoon Jezus Christus
3. de vrijheid in Christus
4. een soort eenzame verantwoordelijkheid
5. de afhankelijkheid van de Geest
6. oog voor onze binnenkant

Theorie en praktijk

Met uitzondering van het laatste punt geloof ik niet dat onze 'theorie' in deze zaken bijstelling of vulling behoeft. Onze belijdenisschriften spreken er juist volop over. Maar de vraag is of wij wat daarin staat ook in de praktijk blijden. Je bent er niet als je de broeders enigszins kordelig pareert met de stelling dat we het goede dat zij zeggen, zelf allemaal al in huis hebben en het dus niet uit Amerika hoeven importeren en met veel tamtam aan de man moeten brengen. Want al hoort het bij om eigen bagage, de vraag dringt zich dan toch op waarom zoveel mensen onder ons bepaalde zaken als nieuw ervaren. Ik heb zelf in de levensfase waarover ik in mijn eerste artikel schreef, veel van deze punten ook

als nieuw beleefd. **Pas** later ontdek- te ik dat ze eigenlijk al in de **belij- denissen** stonden, die ik redelijk kende maar kennelijk toch niet praktisch genoeg. Er is verschil tus- sen of iets in je 'papieren' staat of in je leven blijkt: dat laatste is belij- den. Zelf geloven leer je in een ge- meente **van** levende belijders die je voorgaan, en niet alleen van papie- ren.

Nu ken ik **ook** heel wat gerefor- meerden die deze accenten wel voor hun eigen leven hebben opge- pik in hun **vorming** binnen de kerk. Daarom is een generaliseren- de zelfkritiek misplaatst. Maar om- gekeerd is ook een generaliserende zelfverontschuldiging onzuiver. **Zo-** ais de één het werkelijk meekreeg, ervaart de ander een even werke- lijk gemis.

1. De toepassing van Romeinen 7

Nu eenmaal zondaars?

Het eerste punt waar ik de broeders een heilzaam accent zie zetten, is de toepassing van Romeinen 7.

Hun uitleg verwijdt zich op een bepaald punt van het gereformeer- de spoor, heb ik vastgesteld. Maar zij deden dat om duidelijk te **m-** ken dat het 'ik ellendig mens' **van** Rom. 7 niet de enige **werkelijkheid** is die een christen ervaart. Ik be- toog& dat **gereformeerde** uitleg- gers dit altijd al hebben gezegd. Maar nu stel ik de vraag of die uit- leg ook de levenspraktijk is binnen- gedrongen.

Dat lijkt niet altijd het geval. **Vaak** denken mensen, dat wij leren dat je niets **goeds** kunt doen en dat uitein- delijk alles weer uitloopt op **zonde**. Dat leidt **soms** tot een sombere kijk op je leven, maar kent ook een be- rustende variant: **wij** zijn nu een- maal zondaars en moeten het heb- ben van Christus' vergeving. Ook kun je met Rom. 7 en **zcn.** 44 je zonde goedpraten: **we** hebben nu **eenmaal** maar een klein begin **van** de gehoorzaamheid.

Op zichzelf lijkt het me **terecht** dat de broeders **dan benadrukken** dat Paulus in Rom. 7 nadruk legt op

een deel van de werkelijkheid van het christelijke leven. Jammer ge- noeg raken ze daarbij in ander vaar- water. Maar afgezien daarvan blijft **hun** accent toch een **noodzakelijke** correctie van een stukje praktijk.

Het pelagiaanse front

Ik doe **ook** een suggestie voor een reden **waarom** de **gereformeerde** uitleg van Rom. 7 de toepassing in de praktijk niet altijd **heeft bein-** vloed. De gereformeerde uitleg van Rom. 7 **stond** vanouds in een ander kader dan de vraag of je ook de vrucht van de Geest **kunt** aanwij- zen. **Men moest** voord **Pelagius** en zijn latere navolgers **terugwijzen**. Die meenden dat Paulus in **Rom.** 7 **een** onbekeerd mens tekent. Die wil het **goede wel**, maar **kan** het niet meer doorzetten. Daaruit trok- ken ze de conclusie dat & onbe- keerde mens nog **een** vrije, goede wil heeft.

Daartegenover zei de gereformeer- de uitleg (in navolging van Augus- tinus): **Rom.** 7 gaat over de bekeer- de Paulus. Als hij al zo **ootmoedig** spreekt, is er **geen** reden om opti- mistisch te denken over de **goed-** heid van de natuurlijke **mens**. Om te bewijzen dat het over de bekeer- de Paulus gaat, wees men **erop** dat Paulus een slag om de **arm** houdt ('niet ik, maar de zonde die in mij **woont**'). Maar vanwege dit front lijkt het mij goed mogelijk dat het **andere** aspect van de christelijkeer- varing dat in die slag om de **arm** ligt opgesloten, niet zo functioneer- de. Door dit front lijkt **Rom.** 7 **voor** de praktijk alleen te leren, dat je ook als bekeerde nog moet uitroe- pen: 'ik ellendig mens'.

Het perfectionistische front

Rom. 7 werd ook een belangrijk wapen tegen perfectionisme. Daar- achter spelen vaak pelagiaanse **ten-** denzen. Als de **natuurlijke mens** met zijn vrije wil **al zover** kan ko- men als in **Rom.** 7, dan moet de we- dergeborene de volmaaktheid haast **kunnen** benaderen. En omgekeerd: als Rom. 7 slaat op de **wedergebo-** rene, dan is dat de nekslag voor al- le perfectionisme.

Ook dit front kan een **eenzijdig** ge- bruik van Rom. 7 in de praktijk ver- m a k e n . Ook hier **gebruik** je het gegeven dat Paulus tussen de re- gels zijn oude ik en zijn nieuwe ik onderscheidt, om te bewijzen dat hier de christen spreekt. Maar ver- volgens benadruk je vooral de wer- kelijkheid van dat oude ik, als wa- pen tegen het perfectionisme. De andere kant van de christelijke wer- kelijkheid blijft dan **gauw** theorie. Ik ga er nu vanuit dat de broeders ten diepste **niets** anders wiien dan rechtdoen aan de werkelijkheid van levensheiliging en groei daarin. Als dat zo is, **verzet** Rom. 7 zich **daar** niet tegen. Je **kunt** ondanks een ge- zonde uitleg daarvoor toch **te** wei- nig oog hebben. Als wij een plei- dooi om te groeien vanuit Rom. 7 alleen maar kritisch **benaderen**, zouden mensen als de broeders ten onrechte de indruk krijgen dat een **andere** uitleg van Rom. 7 nodig is om dat pleidooi te **kunnen hoog-** houden.

2. De band met Christus

In art 22 NGB staat: 'Wij geloven dat de Heilige Geest, om ons **ware kennis** van deze grote verborgen- heid te **doen** verwerven, in ons hart waar **geloof** ontsteekt, dat Jezus Christus met al zijn verdiensten omhelst, Hem zich **toeëigent w** niets meer buiten Hem zoekt'. Ty- perend voor **echt** geloof is de om- helzing van Christus. Geloven is meer **dan** de Bijbel **beamen**, meer dan geloven dat er een God is die je **wil** redden, meer dan ja zeggen tegen al Gods **beloften**, meer dan Gods **geboden** proberen te doen: het geheim is de **liefdesrelatie** tot de levende persoon **van Christus** hieren nu. Je 'ziet' Christus (Heb. 2 : 9), weet je door de **Geest** één met **Hem** en vindt letterlijk alles in Hem.

Toch merk ik regelmatig dat men- sen die belijdenis **van** hun geloof hebben afgelegd zich hierbij wei- nig kunnen voorstellen. **Hun** geloof is algemener, en zij **spreken** meer in **onpersoonlijke** categorieën. Je-

zus beleven zij als iemand van vroeger, en in de praktijk staat Hij in de schaduw van God de Vader. Maar als deze liefdesband met **Christus** niet leeft, klinkt al het **mdere** in het geloof verkeerd. **Dan** klinken doop, verbond en belofte formeel, en de belijdenis verstandelijk. **Dan** voelen de geboden als een zwaar juk en roept de **kerk** frustraties op. **Dan** kwijnt de **geloofservaring** in het heden en verlang je niet naar Gods **toekomst**.

Met anderen zie ik de **achtergrond** hiervan in de **nadruk** binnen onze traditie op het ambt van Christus. Aanvankelijk **was** dat een nodige **correctie** op een **personalistische Christusmystiek**. Benader de levende **Persoon van Christus** niet vanuit jouw subjectieve **invalshoek**, maar onder Gods roeping. Maar ik ben bang dat bij latere generaties die **'binnenkant'** van de relatie met Christus wel eens uit die 'buitenkant' van het ambt is weggegleeden. **Dan** werkt het ambtsbegrip afstandelijk.

Bij de broeders herken ik en **waardeer** ik de **gloed** die eigen is aan de **liefdesrelatie** met Christus **zelf**. De Geest 'ontsteekt' immers het geloof: als een vuur! Ik ben **ervan** overtuigd dat **wij** die gloed nodig hebben. Terecht wijzen zij ons dus op de **persoonlijke** band aan Christus, die alles voor ons is.

3. De vrijheid in Christus

in die liefdesband met Christus ligt je vrijheid (Joh. 8 : 36, Gal. 5 : 1-6.13). **Alles** wat aanspraak op je maakt, moet wijken: de duivel, je zonde, de wereld, de structuren om je heen, de machten, de wet, tradities, mensen die je beoordelen. Je bent **van** Hem. En in Hem komt het goede op een nieuwe manier terug: bijvoorbeeld Gods geboden, bepaalde structuren en tradities, de verplichtingen verantwoordelijkheid tegenover elkaar. Een christen kent alleen nog maar bindingen 'in Christus'. Die staan helemaal binnen het kader van je geborgenheid in Christus en vertonen daarom de sfeer van de liefde van Christus. Se mag ademen in de dampkring van

de christelijke vrijheid.

Toch ervaren velen ons kerkelijk leven als onvrij. Ze constateren een dwingende omgang met de **geboden**, met tradities, met verschillen, met kerkelijke structuren en afspraken, met uitgesproken of onuitgesproken taboes. Ze wijzen op **angstige reacties** op wat nieuw is, of juist geladen pleidooien voor veranderingen. **Gefrustreerd roepen** ze uit: 'Al die regeltjes', 'er **moet** zoveel!'

Dat heeft meer achtergronden. Je kunt zelf psychisch een onvrij mens **zijn**: dat kleurt ook je beleving van **geloofswerkelijkheden**. Je kunt aangetikt zijn door moderne of postmoderne **vrijheids- en vrijblijvendheidsidealen**: dan is je verzet een vermomming van je **zondige ik**. Toch geloof ik dat er ook een verband bestaat met het vorige punt: wie die Liefdesband met Christus niet kent, kan ook de christelijke vrijheid niet voluit beleven. Die zoekt zijn veiligheid, houvast en identiteit in iets anders. Dat kan uitlopen op een patstelling: aan de ene kant een krampachtige omgang met geboden, regels, gewoonten en structuren en aan de andere kant onverschilligheid, eigenzinnigheid en sluipende secularisatie. Beiden roepen **elkaar op en houden elkaar in** stand. Samen zijn ze weerloos tegen de huidige aanslag op het christelijke leven.

Moeten we niet meer durven staan in onze vrijheid in **Christus**? In dat kader vind ik de waarschuwing van de broeders tegen wetticisme en hun radicale nadruk op Christus' **genade** op z'n plaats.

4. Eenzame verantwoordelijkheid

Onze levensheiliging komt **helemaal** mee in Christus' **bevrijding**. In zon. 32 HC en in art. 24 NGB belijden we dat je niet zelf voor je heiliging zorgt. Christus redt je zo **volmaakt**, dat zijn Geest ook je leven verandert.

Toch beleven kerkleden dit vaak anders. Ze **zien** de vergeving als geschenk van **Christus'** genade, en de

heiliging als ons antwoord uit dankbaarheid. De Heilige Geest 'helpt je daarbij'. Er zijn er die dat beleven als een **dubbel** moeten: ik **moet** Gods **wil** doen, en bovendien moet het ook nog uit liefde of dankbaarheid, anders heeft het geen waarde. Met **zo'n dubbel moeten** voel je je aan jezelf overgelaten: eenzaam vastgepind op je verantwoordelijkheid. In deze zin kan ook het woordpaar 'belofte en eis' uit het **doopsformulier** in onze geloofsbeleving losraken uit het kader **waar** in het bedoeld is en een eigen leven gaan leiden. De belofte is dan Gods vergeving en de eis dat wij Gods geboden doen. Maar deze versmaling klopt niet met de Bijbel en de belijdenis.

Alles wat God toezegt, zegt Hij in Christus toe. Bij alles wat Hij van ons vraagt, gaat het er om dat wij **Christus** aannemen. Geen belofte of gebod komt meer buiten Christus. Zo hoort ook je heiliging bij Gods 'belofte'. Hij doet het in je. En de 'eis' is niet: leef jij nu goed uit dankbaarheid, maar: **neem ook** je heiliging in Christus aan, vertrouw dat Bij het in je doet en pak zo je eigen verantwoordelijkheid op.

Ik denk dat deze nadruk op onze eigen verantwoordelijkheid **samenhangt** met ons verleden. In de jaren '30 en '40 werkte dit accent bevrijdend voor mensen die onzeker waren vanwege de passieve lijdelijkheid. Je hoeft niet af te wachten tot het je gegeven wordt, maar je **mag** het aannemen in **geloof**. In het verbond stelt God je **verantwoordelijk**. Maar het lijkt me niet denkbeeldig dat deze **verantwoordelijkheid** in de beleving van volgende generaties, die het bevrijdende ervan nooit ervaren hadden, teveel op zichzelf **kwam** staan. **Ineengeschoven** met het spreken over 'belofte en eis' en met de gedachte dat je **levensheiliging** jouw **dankbare** antwoord is op Gods vrijspraak ontstaat dan gemakkelijk dat gevoel van 'eenzame verantwoordelijkheid'. Dan ebt het besef weg dat **Christus** het zelf in je doet, en dat

je met je verantwoordelijkheid helemaal 'veilig' mag zijn in Christus. Tegen deze achtergrond geloof ik dat we de broeders moeten **waarderen** als zij zo sterk **benadrukken** dat ook de heiliging meekomt in Christus en dat de geloofsovergave aan Christus altijd beslissend blijft in de praktijk van je nieuwe leven.

5. Afhankelijkheid van de Geest

In samenhang met het vorige punt zie ik de plaats **van** het gebed in ons leven. Als Paulus in **Efese 6** de geestelijke **strijd** tekent, wijst hij niet alleen op wat **wij** moeten doen om **ons** te verdedigen, maar noemt hij ook het gebed. In onze vertaling lijkt dat gewoon één van Paulus' instructies: **met** een nieuwe **zin** zegt hij in Ef. 6: 18 'En bidt daarbij aanhoudend'. Maar eigenlijk staat er 'daarbij aanhoudend biddende': het gebed om de Geest begeleidt al het voorgaande dat Paulus ons opdroeg met het oog op de geestelijke strijd. Door je **gebedsleven** blijkt of je je verantwoordelijkheid beleeft in afhankelijkheid. Ook in zon. 45 HC belijden wij dat het voortdurende gebed om de Geest eigen is **aan** het christelijke leven.

Toch merk ik vaak dat er nauwelijks gericht om de Geest gebeden wordt. Soms is de persoon **van** de Geest daarvoor in de geloofsbeleving kennelijk te vaag. Soms **kun** je zelfs horen: wij hebben de Geest toch al gekregen. Of **men** zegt: niemand heeft me ooit geleerd dat dat zo **belangrijk** is. En typeert het ons bovendien niet eerder dat wij tot actie overgaan dan tot gebed? Als je iets goeds **moet** bereiken, of iets verkeerd overwinnen, ben je dan **vaak** niet sterk in analyseren, oplossen, bedenken, organiseren, structuren scheppen en daden stellen? Begin ik echt met eerst intens bidden om de Geest, voor ik ook **maar** één plan maak of daad stel? En blijft dat aanhoudende gebed mijn acties vervolgens begeleiden? In Ef. 3: 16 doet Paulus dat **gebed** om de Geest voor. Hij **zegt** daarbij (vs. 20): steeds weer sta je ver-

baasd als je merkt dat God in ons nog **meer** doet dan je had gebeden. Zo groot is de kracht van de Geest. Je hoeft **geen** idealistische visie op het nieuwe leven te hebben om veel van Gods Geest te verwachten! En **al** mag je God niet voorschrijven hoe en in welk tempo Hij verhoort, de Bijbel zegt wel: 'Gij hebt **niet**, omdat gij niet bidt' (Jak. 4: 2). Als ik mezelf erop betrap dat aanhoudende gebed om de Geest die ons heiligt en sterkt in de **strijd** vaak te laten versloffen, moet ik het niet vreemd vinden als de geestelijke **groei** van mijn leven of van de gemeente uitblijft of stagneert. En zeker **moet ik** dat vervolgens niet goedpraten met de op zichzelf **schriftuurlijke** gedachte dat het nieuwe leven nu eenmaal 'beginnerswerk' blijft. Want ook als je voluit de **strijdsituatie van het christelijk** leven **recht doet** en niet in idealisme verzeild raakt, blijft er een verschil tussen de Geest **bedroeven** en je door de Geest laten aanwakkeren.

Nu moet je oppassen van dit gebed geen nieuwe eis en prestatie buiten Christus te maken en het bidden zelf activistisch 'op poten te gaan zetten'. Maar als je je bij de invulling van je eigen verantwoordelijkheid helemaal afhankelijk weet van de Geest en veel **van Hem** **durft** verwachten, heeft dat alles te maken met de plaats van het gebed in je leven.

Ik geloof dat **we** daarom ook dit accent **van** de broeders ter harte moeten nemen.

6. Oog voor de binnenkant

In één opzicht geloof ik dat de broeders ons confronteren met iets dat vrij nieuw voor ons is, en niet tot onze bagage hoort. Zij laten ons kennis maken met de verbinding die in de Engelstalige wereld gelegd wordt tussen geestelijke groei en psychische groei. Welke innerlijke pijn, of diepe behoefte **zit** er achter **jouw geloofsprobleem**? Welk psychisch mechanisme maakt dat jij je niet aan Christus **durft** overgeven? Welke weerstanden blokke-

ren jou om dat bepaalde punt te geloven? Waarom lukt het jou niet om **Lief** te hebben in de stijl van Jezus? **Boe kun** jij met jouw psychie **leren** om Gods geboden te doen? **Hoe** komt het **dat** jij die bepaalde psychische reactie ervaart bij dat onderdeel van het christelijk geloof? Maar **ook** omgekeerd: hoe kan de werkelijkheid **van** Christus, **met** zijn Woord en zijn liefde, jou helpen bij de psychische schade of zwakte waarmee je zit? Al eerder bracht W.G. Rietkerk deze verbinding tussen geloof en psychologie naar voren in zijn boek 'Ik wou dat ik kon geloven', waarin hij ook gebruik maakte van de inzichten van Larry Crabb, op wie ook de broeders hebben gewezen.

Dit bewuste oog voor de binnenkant van de mens is typisch westeren. Eigenlijk komt het pas na de tijd van de Reformatie sterker naar voren. Vandaar dat je er in de oudere reformatische belijdenissen weinig sporen van vindt, maar al wat meer in de Dordtse Leerregels. Sterker wordt deze interesse in de Nadere Reformatie en bij **gelijktijdige** buitenlandse **bewegingen**.

Over theologen van de Nadere Reformatie is opgemerkt dat zij grote kenners van de menselijke ziel waren. In de **engelstalige** traditie is deze erfenis altijd gebleven en door **verwerking** van moderne psychologische inzichten vernieuwd.

Nu moeten wij beseffen dat wij het 'verborgen' en 'onuitsprekelijke' werk dat God in ons doet (DL III/IV, 12) **ook** psychologisch nooit helemaal kunnen **begrijpen** of beheersen (DL III/IV, 13). Daar zit **vaak** een stuk kwetsbaarheid van de psychologiserende benadering. **Maar** aan de andere kant zegt onze belijdenis **niet** dat wij dit werk van God **in** ons **helemaal niet** kunnen begrijpen. Er staat: wij kunnen dit in dit leven 'niet volledig' begrijpen, dus: wel een **beetje**! Hier ligt voor ons een terrein **braak**. Wij kunnen niet meer terug achter het besef van onze subjektiviteiten van het psychologische. Dus moeten we **vooruit** en **die** beide leren

verbinden met het christelijk geloof en met wat God **ons** in de Bijbel openbaart. De vraag hoe geloof, **geloofsmoeite**, geloofsgroei en het al **dan** niet in praktijk brengen van Gods wil binnen in een mens 'werken', **kan** niet omzeild worden.

Wat de broeders in het kader van hun pleidooi voor geestelijke groei en **levensheiliging** uit andere tradities onder onze **aandacht** brengen, herinnert **ons** daaraan en stimuleert **ons** **daartoe**.

Derde slot

Samenvattend meen ik dat het pleidooi **van** de broeders voor geestelijke groei op veel **punten een waardevolle** bijdrage levert in **onze** situatie. **Jammer** genoeg wordt dat goede doorkruist door **hun** visie op de verhouding tussen oude mens en **nieuwe mens** en door hun idealistische **kijk** op het **nieuwe** leven. Ik hoop dat **zij zich daarover nader** verantwoordenen daarvan terugkomen. **Want nu** bestaat het risico dat **mensen** die terecht enthousiast **zijn** over het **goede dat zij brengen**, zich als **vanzelf ook deze punten eigen** maken. Tegelijk hoop ik dat **wij** er door die zwakkere punten niet **laten** verleiden tot **een** alleen **maar** defensieve benadering van de broeders. **Laten we** het goede juist herkennen en daarmee **opbouwend** omgaan.

Bij mijn artikelen raadpleegde ik op allerlei punten literatuur. Behalve wat ik in de lopende tekst al noemde, selecteer ik nog: G.C. Berkouwer, *Geloof en rechtvaardiging*, Kampen 1949 en: *Geloof en heiliging*, Kampen 1949;

C.E.B. Cranfield, *A critical and exegetical commentary on the epistle to the Romans*, Vol. I, Edinburgh 1980;

L. Floor, *Efeziërs. Een in Christus*, Kampen 1995;

J. van Genderen, W.H. Velema, *Beknopte Gereformeerde dogmatiek*, Kampen 1992; C.N. Impeta, *De Leer der Heiliging en Volmaking bij Wesley en Fletcher* (dissertatie), Leiden 1913;

J.W. Maris, *Geloof en ervaring. Van Wesley tot de pinksterbeweging*, Leiden 1992;

H.K. La Rondelle, *Perfection and Perfectionism. A dogmatic-ethical study of biblical perfection and phenomenal perfection* (dissertatie), Kampen 1971;

W. van 't Spijker, *Gereformeerden en doopers. Gesprek onderweg*, Kampen 1986.

P.L. Los

Van gelijke beweging als wij

– over leren van-, omgaan met- en behandelen van mensen zoals wijzelf zijn –

In deze uitgave, het 24e deeltje van de serie *Pastoraal Perspectief*, behandelt de auteur diverse **onderwerpen**. De auteur, bekend om zijn heldere en treffende toonzetting, behandelt onder andere: hypnotherapie, valkuilen in de hulpverlening, intolerantie en rouwverwerking.

112 pagina's, ingenaaid, f 16,50

Piet Los

Dood meisje en andere verhalen

In deze uitgave beschrijft de auteur enkele situaties die u waarschijnlijk, ondanks de herkenbaarheid, zullen ontroeren en intrigeren tot de laatste bladzijde.

112 pagina's, ingenaaid, f 19,50

Ook verkrijgbaar bij de boekhandel.

OOSTERBAAN & LE COINTRE B.V.
Postbus 25, 4460 AA Goes, Telefoon 0113-215591

PSALMEN: VAST VOEDSEL OF SNOEPJES VOOR ONDERWEG?"

J.-C. Thienpont

A
aan de Broederweg

Over de geestelijke rijkdom van het poëtische Woord

1. Omgaan met de psalmen

1.1. Een ontmoeting in de Franse Cévennes

Ze moet zo'n tachtig jaar oud geweest zijn, verzwakt en misvormd door diabetes (suikerziekte) en nog wat andere kwalen ('elefantiasis'). Ze kwam haast nooit meer de deur uit: dat was te pijnlijk... en te ris- kant.

Enkele vrouwen uit het dorp, zus- ters uit de kerk, brachten haar het hoogstnodige: een beetje eten voor elke dag, en nu en dan wat gezelschap. Maar verder woonde ze he- lemaal alleen in een oud, kil, ge- drongen, donkere 'mas' (een mas- saal stenen huis), aan de uitgang van het dorpje in de Franse Céven- nes (L'Estréchure) waar ze gebo- ren was, en dat ze eigenlijk hoopte binnen niet al te lange tijd weer te verlaten voor het hemelse thuis. Want wachten op de dood was voor haar uitzien naar verlossing...

Maar elke morgen, wanneer het haar gelukt was om op te staan en zich aan te kleden, dan strompelde ze naar het enige venster van haar enige kamer, dan keek ze op naar de sombere, beboste massa, die aan de overkant van de Gardon, de klei- ne berggrivier, de vallei afsloot, en dan zei ze telkens weer:

Je lève les yeux vers les montag- nes: d'où me viendra la secours? – Le secours me vient de Dieu, qui a créé les cieux et la terre.

Ik hef mijn ogen op naar de ber- gen: vanwaar zal mijn hulp ko- men? – Mijn hulp is van de Here, die hemel en aarde gemaakt heeft (Ps 121:1,2).

Kijk! Nu blijft ze nog even staan,

starend door het venster, terwijl haar blik zich als het ware vast boort in de berg, terwijl duizenden gedachten door haar hoofd flitsen. Maar ze houdt het niet lang vol. Ze moet weer gaan zitten. En daar suk- kelt ze weer naar haar stoel, wat ver- der in de donkere kamer, terwijl ze niet eens nog probeert te strijden te- gen dat vage maar intens droef ge- voel dat in haar opkomt: de elke dag opnieuw herhaalde teleurstelling dat de Here God niet over de bergpas naar het dorp gekomen is om haar – eindelijk – te komen halen.

Niet zolang voordat deze oude vrouw mij dit allemaal vertelde, had zij nog een ander pastoraal be- zoek gekregen. Ook toen had ze haar getuigenis verteld, en aan de dominee uitgelegd hoezeer zij van de psalmen hield, en hoe zij hierin kracht putte om ook de moeilijke kanten van haar leven aan te kun- nen. En ze had er nog bij verteld dat ze wel haar best deed om ze al- lemaal te lezen, maar dat ze er toch meer en meer moeite mee had...

'Vanwege m'n ogen die zo achter- uit gaan, dominee, verstaat u, en dat komt door die diabetes...'
Maar de dominee had het helemaal niet verstaan. Of liever: hij had het wel verstaan, maar hij accepteerde het niet. Hij gaf haar een echte uit- brander: 'Mevrouw, hou toch op met die psalmen te lezen! Lees... lees de Romeinenbrief. Dat is ten- minste vast voedsel. Maar die psal- men, och ja: dat zijn snoepjes voor onderweg!'

1.2. 'Psalmgevoeligheid

Er zijn christenen voor wie de gees- telijke kracht van de psalmen geen begrip is, om over te redeneren. En

ook geen concept, om over te filo- soferen. En ook geen stelling om over te discussiëren. Ze hebben de psalmen zoveel gelezen, gebeden, beleden, overdacht, gezongen... dat zij als het ware van dag tot dag met de psalmen en uit de psalmen leven, zodat dit geestelijk voedsel – want dat is het toch! – op den duur in het diepste van hun wezen ver- weven zit. Zij leven, voelen. en denken naar de geest der psal- men... die is naar de Geest van Christus. Voor hen komt de hele Schrift via de psalmen tot leven. Een enkel vers roept de hele psalm in hun gedachten op, en elk stukje psalm verwijst naar het hele psalm- boek – en naar het Evangelie, naar de Bijbel.

Zo wilde Martin Luther, bijvoor- beeld, graag aan het boek der psal- men de titel van 'kleine Bijbel' meegeven. Want, schreef hij in de inleiding van een nieuw psalmboek (1524), wanneer iemand geen tijd zou hebben om de hele Schrift te le- zen, dan zal hij alleen al in de psal- men een fantastisch handboek vin- den waar de hele bijbelse bood- schap in weergegeven is.

Tegenover deze 'psalmige' of 'psalmgevoelige' gelovigen staan diegenen die een Franse filosoof (Vladimir Jankélévitch) wel eens genoemd heeft: les esprits forts, let- terlijk: de sterke geesten. We zou- den ook kunnen zeggen de sterke of de stoere karakters.

Met poëzie weten ze eigenlijk geen weg, en daarom ook niet met de psalmen. Zij zijn wars van alles wat ook maar een zweem van char- me om zich heeft. Het dichterlijke brengt hen in verwarring. Voor de genieting van het schone hebben ze geen feeling. En dus ook geen aan- dacht.

Soms lijkt dit louter te liggen aan het karakter van de persoon, maar hier ligt ook wel iets dat kenmerkend is voor de moderne maatschappij – waarbij rekening moet gehouden worden met het feit dat het moderne hier wel duidelijk moet onderscheiden worden van het postmoderne wat vandaag de dag steeds meer opkomt. Immers, wanneer we aandachtig de culturele stromingen van vooral de laatste twee eeuwen onderzoeken, dan merken we dat een omwisseling plaats gehad heeft tussen het aanschouwen en het handelen, tussen de theorie (de beschouwing) en de praxis (het engagement). De cultuurfilosofe Hannah Arendt heeft met veel duidelijkheid kunnen tonen hoe de opkomst van het materialisme en communisme tekenen zijn van deze herwaardering: het praktisch handelen boven het beschouwelijke, boven het aanschouwen¹. Dit staat zeker in contrast tot één van de veel voorkomende thema's uit de psalmen: het verblijven in Gods voorhoven, in Zijn heilige tempel, op de berg Sions, kortom: in Zijn aanwezigheid². Ook christenen zijn beïnvloed geworden door het inkrimpen van onze horizon binnen de grenzen van het rationele, van het materiële en van het praktische. Maar de psalmen laten zich niet in dat enge kader vangen. Zij bevatten weliswaar verhalende, uitleggende, beschrijvende, juridische (wetgevende) momenten, maar zoveel passages – en dus zoveel volgens sommigen – hebben iets van dat onvatbare, ontastbare, ongrijpbare, van dat dichtertlijk vrije, dat exacte geesten irriteert. Natuurlijk is de dichtkunst van vandaag niet meer precies dezelfde als in de dagen van de psalmen. Maar er is een poëtisch gebaar, de wezenlijke essentie van het dichtertlijke, dat aan de mensheid in het algemeen, en dan over de perken van talen en culturen heen, eigen is. Onze 'stoere karakters' hebben daar niets aan. Die zeggen: 'doe toch gewoon!' – 'spreek toch gewoon!'. Maar de dichter, de zanger

en de psalmist antwoorden: 'Lees maar goed: er staat niet wat er staat... er staat meer!'. En inderdaad: dit Schriftwoord vraagt om een eigen benadering, waarbij andere criteria tussenkomen dan wanneer het gaat om 'gewone', verhalende of beschrijvende teksten. Een wettekst uit Exodus of Leviticus, een brief van Petrus of Paulus, een verhaal uit Kronieken of uit de Evangelieën, doen een ander beroep op de lezer dan de psalmen. Deze laatste, meer dan al die andere, doen beroep – naast het 'gewone' begrijpen – op het aanvoelen, op het mee-voelen, op het invoelen van de toehoorder. Hier moeten we ook denken aan wat sinds de XIXe eeuw meer en meer duidelijk geworden is in verband met de structuur van de hersenen: linker en rechter hersenhelft hebben elk eigen, specifieke, onderscheiden, hoewel onderling afhankelijk en elkaar aanvullende, functies. Logica, cijfers, exacte kennis doen hoofdzakelijk beroep op de linker hersenhelft. Maar wanneer we bezig zijn met het globale, het beeldige, en ook het esthetische en bijvoorbeeld het muzikale, dan wordt vooral de rechter hersenhelft actief. Wanneer we met deze vaststelling rekening houden, zullen we niet verbaasd zijn, dat er onder personen, groepen, kerken, culturen en volkeren verschillende accenten ontstaan, andere gevoeligheden ontwikkeld worden, of ook bepaalde domeinen niet tot ontwikkeling komen. In onze tijd, bij de overgang tussen moderne en postmoderne mentaliteit, wordt aan onze (westerse) cultuur vaak verweten te weinig ruimte gelaten te hebben voor het intuïtieve, voor het gevoelsmatige, voor het globale. Er moet een einde gesteld worden, heet het dan, aan de 'heerschappij' van de Rede, dus van de linker hersenhelft. We zullen nu in het midden laten in welke mate een dergelijk verwijt verantwoord is of niet. Maar in het perspectief van het thema van deze dag – geestelijke groei – moet één

punt met alle duidelijkheid beklemtoond worden: heroriëntatie tussen deze verschillende aspecten van ons mens-zijn moeten zeker niet verward worden met geestelijke groei als zodanig, of met verdieping van het geloof. Want een dergelijke heroriëntatie wil nog niet zeggen dat je toewijding tot God zou toenemen, of dat de strijd tegen de zonde gewonnen zou zijn. Uitbundigheid en heiligheid rijmen wel, maar zijn toch zeker niet hetzelfde.

In de psalmen wordt een intens beroep gedaan op ons gehele menselijk denken-en-voelen, wat een grotere en meer veelzijdige ontwikkeling en fijngevoeligheid vraagt dan men doorgaans denkt. De psalmen leren ons hoe de intensiteit van het geloofsleven gepaard kan gaan met de intensiteit van het gevoelsleven. Zij zijn hierin ons beste model. Dat nu de psalmen een belangrijk aspect horen te zijn van ons geestelijk voedingsprogramma, mag ook blijken uit een andere vaststelling: één kwart van de aanhalingen van het Oude Testament in het Nieuwe Testament komen uit de psalmen, hoewel deze slechts 6,4% van het O.T. innemen.³ Dit is een duidelijke aanwijzing van hun belang toen, en van hun blijvende waarde ook voor het volk van het nieuwe verbond. Het toont ons ook dat de psalmen wel degelijk een woord-vooronderweg bieden, misschien dan wel geen snoepjes – in de wat lichtere zin van dit woord – maar dan meer in de zin van een lunchpakket: je kan het in kleine hoeveelheden gemakkelijk overal meenemen. Toch zit ook hier weer een gevaar in! Want sommigen gaan dan de psalmen hanteren als een verzameling referentieteksten. Hoe jammer is het dan, wanneer deze zo rijke dichtertlijkheid (en de dichtertlijke rijkheid) herleid wordt tot louter informatieve stof, aanvullende gegevens over de periode van de koningen en de profeten, sleutelargumenten in verband met profetie en messiasverwachting, 'voer voor theologen', discussiestof voor de volgen-

de kringvereniging, of een catalogus leuke verzen voor het volgende geboortekaartje. De psalmen gered door de concordantie!

Nee! De hoge roeping van de psalmen – zoals **elk Schriftwoord** door God ingegeven – is om nuttig te **zijn** om te onderwijzen, te weerleggen, te **verbeteren** en op te voeden in de gerechtigheid, opdat de mens Gods voikomen zij, tot **alle** goed werk **volledig** toegerust, en dat doen ze op hun eigen wijze.

Daarover willen **we nu** drie aspecten meer bijzonder onder ogen zien, namelijk dat de **psalmen** ons helpen om het leven **in** het **algemeen**, en het geestelijke leven in het bijzonder

- te verstaan,
- te verwoorden,
- te verwerken.

2. Psalmen voor (groeien) geestelijk leven

2.1 De psalmen als de spiegel der ziel

Johannes Calvijn heeft over de psalmen het volgende geschreven: 'Ik heb de gewoonte om dit **boek** een beschrijving te noemen van alle gedeelten van de ziel, want er is geen **gemoedstoestand** in de mens die hier niet **beschreven** zou **staan** als in een spiegel. Je kan zelfs beter zeggen dat de **Heilige Geest** hier alle pijn, droefheid, vrees, twijfel, hoop, Verwachting, verbijstering en tot en met de verwarde emoties **die** de geest van de mens onrustig maken, **vertolkt heeft**'.⁴

En de Geneefse **hervormer** vervolgt met te zeggen dat in andere schriftgedeelten God **ons** onderwezen heeft, **maar** dat in de psalmen, de **profeten**⁵ door hun spreken tot God het binnenste van de ziel **in** het licht gesteld hebben. Zo worden inderdaad de psalmen als **een** spiegel **van** de ziel, waarin we onszelf ontdekken.

Inderdaad: waar de Wet ons de **mens** leert **kennen** vanuit een juridisch, **ethisch** standpunt, openbaren de psalmen ons zijn realiteit vanuit een psychisch standpunt. (Het **boek**

der psalmen biedt ons dan ook een geweldige cursus godsdienst-psychologie.) De wet **zegt** ons: zo **staat** het, met de mens. De psalmen **zeggen** ons: zo **werkt** het! En de Schrift **zegt** ons niet: 'Gij zult **dageelijks** naar de Here **uw** God **verlangen**!' Maar Psalm 42 toont ons het model: 'Gelijk een hinde naar de **waterbeken** smacht, w smacht mijn ziel naar God'. De psalmist spreekt niet theoretisch over het verlangen naar God, maar hij toont ons hoe hij dit zelf beleefd heeft, met alle bijbehorende verwachtingen en frustraties. En w worden we door hem onderwezen en vermaand inzake ons eigen **Godsverlangen**...

Maar wie deze taal, deze werkwijze, deze 'poëtische retoriek' **negeert**, zal maar weinig smaken, merken en verwerken van de dynamiek die God in deze liederen van het Oude Testament gelegd heeft. De **taal** van de psalmen is uit het hart gegrepen, en **wordt** (mede) vanuit het hart begrepen. Hierbij wordt het verstand zeker niet uitgeschakeld, maar – integendeel – intensief ingezet **doordat** het zich opent voor andere dimensies van de inwendige wereld van de mens. Het is dan ook een eis, om van de psalmen **te kunnen** leren, dat het verstand zich **zou** openen **voor wat** niet het verstand is. En juist hierin **zullen ze ons** op een bijzondere, heel specifieke wijze helpen om onze **omgang** met God beter te verstaan.

2.2. De psalmen als taal om tot God te spreken

In de hele Schrift geeft God ons Zijn Woord. Maar in de psalmen geeft Bij ons onze woorden. **Zijn** woord voor **ons** wordt ons woord voor hem.

Maar om een taal te kennen, moet je ze veel **spreken**. En blijven spreken. **Ieder** die ooit een vreemde taal gestudeerd heeft, maar niet **meer** beoefend, **weet dat uit ervaring**.

Vandaar deze vraag: hoe zullen we ons de taal van de psalmen eigen

maken? En eigen houden?

Al heel **vroeg** heeft de **christelijke kerk** het belang hiervan ingezien. In de middeleeuwen zongen de monniken regelmatig het hele **psalmboek** door. Systematisch. Zij kenden het dan **ook** helemaal van buiten. U weet ook met hoeveel ijver bij de **reformatie** – **weze** het in **Wittenberg** (vooral!), Straatsburg of Genève – gewerkt is geweest om zo vlug mogelijk over een volledig psalmboek te kunnen beschikken, zodat het volk zelf, en niet alleen kloosterlingen, zich **door** middel van deze gebeden tot God **zou kunnen** richten.

Hoe treurig is het daarentegen, ie moeten vaststellen dat de Franstalige **christenen** – **waar** dit het eerst volledig tot ontwikkeling gekomen is – al sinds de tweede helft **van** de **XIXe eeuw** niet meer over een volledig **psalmboek** beschikken.

Bij de aankondiging van het uitkomen van *Le psautier français* dachten we, hoopten we, dat dit euvel hersteld zou **worden**.⁶ Maar na verschijnen bleek dat we hier spijtig genoeg voor een groot gedeelte met een soort 'Readers Digest'-versie **te maken** hebben. Veel verhalende **gedeeltes zijn** gecondenseerd of weggelaten, evenals beschrijvende passages, zodat je de **gedachten-gang** van de **psalmist** en de ontwikkeling van het gebeuren, niet **meer** kunt volgen. Bovendien zijn **ook** heel **wat** passages **door** de vertaling op eigen wijze ingekleurd – naar het hart van de moderne mens **toe** – of helemaal gesneuveld, vooral waar er sprake was van oordeel of wraak. **Een** 'light'-psalmboek, licht verteerbaar en calorie-arm, **zowel** naar vorm als inhoud. Vijfhonderd **jaar** na de geboorte van Clement Marot⁷ is het voor de Franse kerken dus nog **steeds** in de praktijk niet **mogelijk** om het volledige **psalmboek te zingen**. **Wat** **moeten** we nu doen? Maar of we nu de psalmen vooral zeggen of **zingen**, lezen of neurien, mediteren of **luid** verkondigen, of we nu elke dag **een** hele psalm **lezen**, en elke zondag zingen, of op een andere manier ervoor **zorgen**

dat we hem kennen en tot ons nemen, dit moeten we in **elk** geval **weten**: dat de psalmen ons het geheim van hun kracht niet **zullen** prijsgeven als **we** hen maar mondjesmaat tot ons nemen, als we het houden op vers-plukkerij (een versje hier, een regeltje daar), als **we** ons tevreden stellen met wat uit de **psalem** te zingen, en er nooit naar streven om ook de psalmen **uit te** zingen. Willen we geestelijke groei? Bet uitzicht op de geestelijke vrucht die Gods woorden in ons leven zuilen afwerpen is hier zeker een voldoende motivatie **om** de nodige inspanningen te doen, opdat de taal der psalmen ook echt **onze** taal zou zijn – de taal **waarmee** we ons geloof zullen verwoorden.

23. Psalmen om ons leven te verwerken

Tot slot nog een **woord** over het verband tussen de psalmen en onze levenservaringen.

De zeven woorden van Christus aan het kruis zijn welbekend. Uiteraard **hebben** deze woorden diepe indruk gemaakt op de getuigen. Eén ervan moest zelfs zodanig in hun oren **nageklonken** hebben dat het door **Mattheus** en **Markus** in het Aramees aangehaald wordt: **Eli, Eli, lama sabachtani**. Dat is: **Mijn God, mijn God, waarom hebt Gij mij verlaten?**"

Dit is de aanhef van Psalm 22. Maar toch: is dit niet vreemd? Is deze vraag **niet verbazend**? Wist Christus dan niet waarom Hij aan het **kruis** hing? Was Hij niet diegene die dit alles drie jaar lang aan **zijn** discipelen had uitgelegd? Had **Hij** hen niet met meer en meer nadruk geleerd dat de **Zoon** des mensen moest lijden te Jeruzalem, voor de redding van velen? Is **Hij** dit allemaal **vergeten**?

Neen! Maar Hij die met ons volledig mens geworden is, ondergaat **wat** elk mens in dergelijke **extreme** omstandigheden **zou** ervaren. Wie zou, na dagen aanhoudende doodsangst, na uren ondraaglijke folteringen, in het diepste van de doodstrijd, nog 'normaal' kunnen naden-

ken? Wie zou, op het **zwaarste** moment **van** de beproeving 'even **rustig** alles op een rijtje' kunnen zetten? Wie **zou** dan alles nuchter kunnen rationaliseren? De verbijsterende **druk** van het **lijden**, de verblindende pijn verlammen het denkvermogen. Christus **werd** 'als één klomp lijden'. Slechts een kreet kwam nog over **zijn** lippen..

En zo **weerklinken** talloze **waarom**-kreten, zowel in de psalmen als in het dagelijkse leven. Maar wat is het een grote troost te weten dat alle waaroms van alle mensen, van alle tijden, door Christus aan het kruis als het ware samengevat, samengebald zijn geweest en naar de hemel geroepen: '...waarom hebt Gij mij verlaten?' Ja: al **onze** waaroms vinden in Zijn '**waarom**' hun verantwoording, **want** ook **Hij** kon **deze** kreet niet onderdrukken!

Weliswaar wordt niet iedereen met deze extreme **doodservaring**, en **ze**ker niet op gelijke wijze, geconfronteerd.

Maar, **zoals** soldaten zich op **ca**alog voorbereiden – als het goed is – hopen dat die er niet komt, zo horen christenen zich voor te bereiden op al het erge dat in het leven kan voorkomen.

De psalmen nodigen ons niet uit om te **streven** naar de **extreme** omstandigheden die ze bevatten en beschrijven. Ze **maken** ons klaar om ze te verwerken wanneer ze ons zullen overkomen. En indien ze ons zouden overkomen. Wie met de psalmen leeft, en met de **psalmen** (geestelijk) groeit, zal **dan** ook, zoals Christus aan het **kruis** van Golgotha, hier de woorden vinden die hij nodig heeft om de beproeving van het ogenblik te **doorstaan** en te verwerken.

Want op zo'n ogenblik heb je minder **behoefte** aan uitleg, ook al zou die helemaal juist **zijn**, dan **aan** troost.

Je hebt dan behoefte aan een **Woord** dat je meeneemt, dat met je meegaat in het dal, dat je bij de hand neemt en **zegt**: 'Kom! Kom! **We** gaan terug naar God. Je begrijpt het niet **allemaal**, en het is

ook zo verschrikkelijk moeilijk. Maar Hij omgeeft je met **Zijn** liefde, ook al **merk** je het nu niet.

Hij is jou herder!⁹

Jou ontbreekt niets (al lijkt het zo niet)...

Zelfs al ga je door een dal van diepe duisternis,

Je hoeft niets te vrezen,

*Want **Hij** is bij jou...*

Hij heeft voor jou een maaltijd

klaargemaakt,

vlak voor de ogen van hen die jou

benauwen...

Komt! Want bij Hem weet je dat

***Heil** en goedertierenheid je zullen volgen*

Al de dagen van je leven.

Want je mag in het huis des Heren verblijven

Tot in lengte van dagen...

Prof. J.-C. Thienpont is verbonden aan de Faculté Libre de Théologie Réformée te Aix en Provence. Hij is docent ambtelijke vakken en doceert m.n. liturgiek, muziekwetenschap (kerkmuziek) en communicatiewetenschap.

• Lichtelijk aangepaste, geschreven weergave van de toespraak voor de Theologische Schooldag te Kampen, op 25 september 1996.

¹ Dit moeten we vergelijken met het middeleeuwse (mystiek maar ook thomistisch) ideaal om trapsgewijs op te klimmen tot de aanschouwing van God. Maar ook voor veel filosofen uit de klassieke oudheid was het een dominerend levensideaal om zich d e l en alleen aan de beschouwing (hier het filosoferen!) te kunnen wijden.

² Zie bijvoorbeeld Psalm 84, maar ook 15, 91.

³ Volgens het artikel 'Psaumes', in *Dictionnaire de Spiritualité*, Paris/Beauchesne 1973-1995.

⁴ Inleiding van de commentaar op de psalmen. Eigen vertaling.

⁵ Calvijn noemde de psalmdichters **profeten**, zonder onderscheid met de andere oudtestamentische schrijvers.

⁶ Zie bijvoorbeeld het artikel in het *Reformatisch* Dagblad destijds onder de titel 'Psalmboek na eeuwen weer volledig'. Dit geldt inderdaad wel voor de muziek, en formeel voor het aantal psalmen, maar niet voor de precieze inhoud van de psalmen.

⁷ Deze Franse dichter was de eerste om hele reeksen psalmen te berijmen en als het ware 'zing-klaar' te maken. Het leeuwenaandeel van het eerste Geneefse psalter is van zijn hand.

⁸ Matt. 27 : 46, Mk. 15 : 34 (met Eloi in plaats van El, echter op dezelfde wijze in het Grieks vertaald).

⁹ Naar Psalm 23.

Over het getuigend gesprek 2

E evangelisatie en zending

Waar doe ik het allemaal voor? Ik werk me uit de naad. Maar het breekt me bij de handen af. Soms lukt het wel. Maar dan werkt de sleur van elke dag weer precies hetzelfde verstikkend. Laatst vertelde een collega me dat God haar leven zin geeft. Nou, mij niet gezien, hoor! Het kan best waar zijn wat je zegt, maar in de praktijk koop je er niets voor. Ik moet er nog steeds vroeg uit om m'n schaapjes op het droge te krijgen. M'n leven wordt er echt niet anders van. Het heeft geen enkele zin om in God te geloven'.

3. De brug

Hoe reageer je daar op? Hoe bouw je in begrijpelijke taal een brug tussen het leven van je naaste die het 'zinloos' vindt om in God te geloven en het evangelie wat daarop insprekt? Govert Buys doet in de handreiking een poging. Ik voeg daar vanuit 1 Petrus nog wat aan toe in de hoop dat er in een open en eerlijk gesprek van hart tot hart op voortgebouwd kan worden. Hoe wel het gesprek in de praktijk uiterst specifiek dient te zijn, moet ik volstaan met een hoofdlijn. De juiste tinten zult u van geval tot geval zelf moeten kiezen en aanbrengen. Hét gesprek bestaat niet.

Wat is zinvol?

Buys schrijft, dat het allereerst belangrijk is om scherp te krijgen wat je naaste bedoelt met zinvol leven. De één probeert er het beste van te maken zonder z'n naaste dwars te zitten en denkt verder niet al te

veel na. Als de vraag naar de zin van het leven hem toch 'bespringt', probeert hij hem zo snel mogelijk weer van zich af te schudden. Een ander heeft jaren trouw z'n beste krachten gegeven in het bedrijf, maar staat opeens op straat. Dagelijks vraagt hij zich af waar het allemaal goed voor was. Weer een ander heeft zich tegen de grootste schokken van het leven ingedekt: 'ik kijk nergens meer van op. Kan ik tenminste ook niet teleurgesteld raken'. En een vierde heeft al z'n doelen al bereikt, maar is toch niet gelukkig: 'ik heb alles goed voor elkaar. Goeie baan. Leuk gezinnetje. Veel extra's. Straks zelfs een topfunctie. Maar is dat nou alles? Ik hoef niet meer te knokken. Wat rest is het uitzitten van de rit'. Vier heel verschillende gevallen. De eerste drukt de vraag (te) snel weg. Voor de tweede zijn de wegen als een open wond. Nummer drie heeft de wond naar het lijkt met een zeker cynisme dichtge-

schroeid. En de vierde beseft vaag dat hij iets mist.

Maar de achterliggende vraag is gelijk. Ook wij herkennen hem (zeg dat ook eerlijk): 'hoe kijk ik tegen mijn leven aan? Wat levert het nou per saldo op? Zal ik de boot misschien missen? Gaat mijn tijd voorbij?'. Een open en eerlijk gesprek van hart tot hart vraagt in dit geval om een antwoord op de vraag waar we eigenlijk naar op zoek zijn.

Speelruimte en vangnet
Als we naar 'zin' zoeken, zoeken we zowel naar grond onder de voeten, veiligheid en rust als naar ruimte om te leven, schrijft Buys. We vragen om speelruimte én om een vangnet voor als het touw breekt of we het uit handen laten glijpen. Met behulp van deze beelden laat hij zien, dat een besef van 'zin' een dubbel besef is: een besef dat er iets van ons verwacht wordt (een bijdrage mogen leveren) én een besef dat er op ons gewacht wordt – ook als onze bijdrage niet uit de verf komt. Laat je dat op je inwerken, dan gaat het in feite dus om relatie en samenhang en niet om prestatie. Maar het valt niet mee om dat toe te geven. Laat staan in praktijk te brengen. Eigenlijk willen wij alleen het resultaat van onze eigen actie accepteren. Maar dan zoeken we naar zin waar het niet te vinden is: onze prestaties vallen altijd weer tegen. Vroeg of laat bekruipt je dan inderdaad een besef van zinloosheid: 'waar doe ik het allemaal voor?'

Persoonlijke relaties

Treffend zegt Buys in dit verband: je zou kunnen vertellen, dat het in de Bijbel van begin tot eind draait om persoonlijke relaties. Van meet

af aan laat God zien, dat Hij hart heeft voor zijn schepping. Met de naar zijn beeld geschapen mens gaat Hij een vertrouwelijke band aan. Omgekeerd blijkt de mens aangelegd te zijn op relaties: hij leeft van de omgang met God. Tegelijk geeft God de mensen aan elkaar. Ook het vervolg van de (bijbelse) geschiedenis is één lange verbondsgeschiedenis. Ons leven is er ook in opgenomen. Het gaat om een liefdes- en levensgemeenschap, de verbreking daarvan door de mens en de talloze keren dat God herstel geeft.

Het gaat ook om speelruimte. God neemt de mens in dienst en geeft hem binnen het kader van de door Hem gestelde grenzen vrijheid en verantwoordelijkheid. Hij mag de dieren namen geven. Voor de aarde zorgen. God verwacht een unieke bijdrage van zijn beeldrager. Gericht op Zijn eer en tot zegen van onze medemens. Ook al komt er van die bijdrage weinig terecht en is de speelruimte inmiddels veranderd in een chaos – de mens valt niet uit Gods hand. Hij blijft bestemd om God en zijn naaste te dienen. Hij weigert echter. En trapt God daarmee op z'n hart. Maar nog laat Hij de mens niet vallen. In Christus wil Hij je bestaan vernieuwen en zin geven. Je vaste grond onder de voeten geven. En uitzicht bieden. Dankzij Christus mag hoop je leven stempelen.

Hoop

Hoop. Op zich iets typisch menselijks. Een merkwaardige levensenergie die het zelfs in uitzichtloze situaties, vaak tegen beter weten in, niet opgeeft. De laatste strohalm vastgrijpt. In de hoop dat het nog goed komt.

En hoop doet leven. In ziekte. In onderdrukking. Je blijft doorgaan. Want misschien... misschien. De een heeft het wat meer dan de ander. Maar het duikt toch steeds weer op. Misschien. Wie weet. Hoop.

In veel gevallen is het echter de laatste hoop als enig antwoord op

de laatste wanhoop. Een ontembaar verlangen wat de harde werkelijkheid wel wegdrukt, maar uiteindelijk nergens op gebaseerd is.

Christelijke hoop

Voor mijn besef zou je bij dat ontembare verlangen naar houvast aan kunnen sluiten. Om vervolgens duidelijk te maken dat christelijke hoop vaste hoop is. Zéker. Want Petrus vertelt in z'n eerste brief dat christelijke hoop is gebaseerd op het verleden, je bezielt in het heden en is gericht op de toekomst. En de verbindingsschakel tussen die drie is Jezus Christus. Telkens als het in 1 Petrus over de hoop gaat, komt Christus in beeld. Christus, die in verleden, heden en toekomst dezelfde is.

Verleden

Allereerst in 1 Petrus 1 : 3: 'God heeft ons doen wedergeboren worden tot een levende hoop door de opstanding van Jezus Christus uit de dood'. Hier legt Petrus een verbinding met het verleden. Christelijke hoop is gebaseerd op een historische daad van God in het verleden: de opwekking van Jezus Christus. Daarom is het ook een levende hoop. Niet één die een tijdje helpt en dan toch op een teleurstelling uitdraait. Maar een hoop die er niet onder te krijgen is. Omdat zij stevig verankerd ligt in Gods opwekking van Christus. Niets en niemand kan zijn opstanding nog ongedaan maken. Christelijke hoop heeft een rotsvaste basis in het verleden.

Toekomst

Maar er is meer. Het biedt ook uitzicht naar de toekomst. 1 Petrus 1 : 13b: 'vestig uw hoop volkomen op de genade die u gebracht wordt door de openbaring – je kunt ook zeggen: bij de verschijning – van Jezus Christus'. Hier legt Petrus een verbinding met de toekomst. Eens komt er een eind aan de geschiedenis van deze wereld. Maar het licht gaat niet uit zoals een nachtkars uit gaat. Integendeel.

Aan het eind van de tijd verschijnt het Licht van de wereld in volle glans. Jezus Christus wordt zichtbaar in zijn heerlijkheid en God zelf komt bij ons wonen. Christus vervult al ons hopen. Door Hem is er uitzicht. Wat Hij beloofd heeft komt. Vast en zeker. Christelijke hoop is gericht op een zekere toekomst.

Heden

Verleden en toekomst mogen het heden kleuren. Op grond van Christus' opstanding in het verleden en toelevend naar Christus' wederkomst straks mag je vandaag moed grijpen. God wil je leven glans en perspectief geven. Dan begrijp je niet alles. Er blijven vragen. Maar je bestaan is niet op drijfzand gebouwd en niet zonder belofte. Dankzij je verbondenheid aan Christus heeft je leven zin. Nu en altijd.

4. De reactie

Toch zijn we er nog niet met een grondige inspectie van beide oevers (1 en 2) en het bouwen van een brug (3). Ook de reactie van je naaste op de door jou geslagen brug verdient onze aandacht.

Argumenten overtuigen niet

Je verhaal kan de ander aan het denken zetten. Misschien kun je zelfs een barrière slechten. Toch heeft dat in de praktijk lang niet altijd tot gevolg dat de ander zich gewonnen geeft aan God.

Waarom niet? Ik wijs in navolging van Van den Toren op twee dingen: 1) Een kloppend systeem is niet langer noodzakelijk. Steeds meer mensen laten de gedachte los, dat alles op elkaar betrokken is en niet met elkaar in tegenspraak mag zijn. Eenheid en samenhang gaan niet langer door voor een kenmerk van het ware. Kenmerken van het ware zijn vandaag eerder 'veelheid' en 'tegenspraak'. Wijs je iemand op een tegenstrijdigheid dan valt in het huidige klimaat eerder een lachpauze 'so what' of een ietwat verbe-

ten 'kan-ik-er-wat-aan-doen' te verwachten dan een heilzame crisis. 2) Je hebt niet met ideeën te maken, maar met mensen. Ideeën kun je neutraliseren of zelfs overwinnen door zorgvuldig en kritisch te argumenteren. Maar het doen en laten van mensen wordt door veel meer dan alleen redelijke overwegingen bepaald. Zijn omgeving, zijn persoonlijke integriteit en vooral ook zijn wil spreken een geducht woordje mee.

Voor het gesprek betekent dat naar mijn overtuiging, dat de hele mens in beeld moet komen. Omdat de mens meer is dan alleen verstand, kun je niet volstaan met het aandragen van argumenten voor het christelijk geloof. Begrijp me goed: redelijke overwegingen zijn en blijven van belang. Maar ze hebben slecht een beperkt nut. Je moet het breder aanpakken. En uiteindelijk afsteken naar hét verzetscentrum bij uitstek: het menselijk hart. Daar valt de beslissing. In een open en eerlijk gesprek van hart tot hart schakel je het menselijk verstand in om uiteindelijk een weg naar het menselijk hart te banen.

Bekering

Omdat je ten diepste niet stuit op een academisch-intellectueel, maar op een moreel-geestelijk probleem, moet het gesprek volgens mij methodisch gezien gericht zijn op de bekering van het menselijk hart. Een fundamentele verandering in het denken over God komt niet tot stand zonder een radicale verandering van het hart.

Je bekeren is niet een paar nieuwe ideeën opdoen. Het is een radicale afkeer van onze oude vijandige gezindheid (Kol. 1 : 21) en een vernieuwing van ons denken (Rom. 12 : 2). De oproep om niet langer zelf het heft in handen te houden, maar je over te geven aan God en je in je doen en laten naar Hem te richten, heeft daarom altijd een plaats in het gesprek. Een open en eerlijk gesprek van hart tot hart mondt uit in de oproep tot bekering van onwillige harten.

Vereenzelviging in de schuld

Juist de gerichtheid op het hart verplicht je als gelovige naar mijn mening om naast de ander te gaan staan. Samen sta je schuldig voor God. Samen heb je last van één en dezelfde barrière: een hart dat van God afkeert, zijn aanspraken wegdruwt en zelf de dienst uit wil maken. Zeker, er is ook verschil: als gelovige ben je in Christus uit genade rechtvaardig voor God, als ongelovige niet. Naast contact is er ook sprake van contrast. Toch ontslaat je dat naar mijn mening niet van de verplichting naast de ander te gaan staan. Beide ben je naar Gods beeld geschapen. Beide heb je zelf niets prijzenswaardigs. Beide ben en blijf je aangewezen op Gods vergevende liefde in de Here Jezus. Beide.

Dat voorkomt éénrichtingsverkeer in het gesprek. Het is niet zo dat slechts één van beide tekortschiet en zich moet bekeren. Als er in het gesprek éénrichtingsverkeer ontstaat (wat je hoopt), is dat éénrichtingsverkeer naar God als gezamenlijk antwoord op de eenzijdig door God gezochte omgang met ons (over éénrichtingsverkeer gesproken). Samen moet je het van Gods vergevende liefde in Christus hebben. Een open en eerlijk gesprek van hart tot hart vraagt om de erkenning dat je samen op één en hetzelfde adres moet zijn.

Gebod

Een open en eerlijk gesprek van hart tot hart is niet maakbaar. God moet je (opnieuw) onder de indruk laten raken van de diepte van zijn vaderhart. God moet je hart door zijn Woord en Geest (weer) voor Hem en je naaste doen kloppen. Je bereid maken contact met de ander te leggen. Liefde en aandacht in hem te investeren. God moet je een dubbel luisterend oor geven. Fijngevoeligheid om je in te leven in je naaste. Wijsheid om de barrières scherp te krijgen. Tact om die hindernissen zorgvuldig ter sprake te brengen. God moet je de woorden in de mond leggen om naar waar-

heid én adequaat van Hem te getuigen. Je verstand verlichten om de argumenten voor het christelijk geloof goed te verwoorden. Je vrijmoedigheid en kracht geven om te vertellen over je hoop op Christus. God moet je de juiste toon doen treffen in de oproep tot hart-elijke bekering. Je de bereidheid geven naast de ander te gaan staan. Je tot de erkenning brengen dat je samen bent en blijft aangewezen op Gods vergevende liefde in de Here Jezus. God moet je duidelijk maken, dat jouw taak er op een gegeven moment op zit. Zowel qua duur: je naaste zal een keus moeten maken. Als qua mogelijkheden: je kunt de ander het geloof niet geven. God moet je er van overtuigen dat zijn Geest door het Woord overtuigt. Je doen inzien dat jouw bijdrage zijn werk is en blijft. God moet je daarom tenslotte aanzetten tot gebed of Hij zijn werk tot het door Hem bepaalde doel wil laten komen. Een open en eerlijk gesprek van hart tot hart vraagt om het levende besef, dat het contact en het gesprek met je naaste van begin tot eind gedragen moet worden door gebed.

EEN HONDERDJARIGE IN DE ZENDING

C.J. Haak

E evangelisatie en zending

Honderdjarigen op het zendingsveld zul je niet gauw meemaken. Op het thuisfront is de kans iets groter, maar gebeurde het ook niet. Dit jaar wel! Honderd jaar oud is hij! De Generale 'Zendings'-Synode van Middelburg in 1896! Zijn gezicht, de Acta, zijn vergeeld en aerimpeld. Zijn rug is gekromd door het gewicht van de geschiedenis en het vele kritische commentaar. Maar zijn blik is helder en zijn hart is nog jong. Omdat hij zich door de bijbel laat gezeggen. En bereid is correcties te aanvaarden.

Jubileumfeest

Wie zou zo'n honderdjarige niet willen feliciteren! En een passend cadeau geven! De Gereformeerde Missiologische Opleiding (GMO) zeker wel. Ze belegt een jubileumfeest waar alle 'vrienden en vriendinnen' van Opa Middelburg voor worden uitgenodigd. Dat jubileum wordt op 14 december in het Greijdanus College te Zwolle gehouden.¹ Het cadeau dat u meebrengt, dat bent u zelf. U kunt namelijk meedoen aan de gedachtenwisseling met en over 'Middelburg 1896'. Zijn betekenis voor de zending vroeger, nu en vooral in de toekomst. Op diverse onderdelen en terreinen van het zendingswerk.

Symposiumbundel

Om u op gang te helpen in het nadenken over 'Middelburg' geeft de GMO als tweede cadeau voor weggeefprijs een symposiumbundel

uit.² Daarin geven (ex-)zendingswerk(st)ers en -ontwikkelingswerk(st)ers een schets van en commentaar op de ontwikkelingen sinds 100 jaar. Ze staan gegroepeerd rondom een interview met een christen, br. Jacob T. RagaLawa, van het zendingsveld. Hij herinnert zich nog de zending op Sumba van vóór de 2e Wereldoorlog. Met de geschiedenis van de Gereformeerde Kerken in Sumba en Sabu is hij vergroeid. Zijn achtjarig verblijf in Irian Jaya leerde hem ook andere mogelijkheden ontdekken. Wie zou zijn bevindingen en aanbevelingen aan kerk en zending niet willen horen?

Helaas kunt u deze broeder niet te spreken krijgen. Voor hem was de reis te ver. U kunt wel veel andere zendingswerk(st)ers te spreken krijgen. Elk van de auteurs van de veertien overige artikelen van de symposiumbundel is op 14 december gereed voor gesprek met u.

Naast een begintoespraak en een slotbeschouwing, een feestelijk optreden van de Cantorij en een Zairese Muziekgroep, is er volop ruimte en tijd om drie van de dertien workshops te bezoeken. Ze worden bemiddeld door de auteurs van de bundel.

De slingers van het verjaardagsfeest

De onderwerpen van de bundel fungeren als slingers van het feest. Alleen, ze liggen gereed om opgehangen en aan elkaar verbonden te worden door de feestgangers zelf. U mag kiezen welke slingers het mooiste zijn. Die over de principiële basis van 'Middelburg' (ds. Jac. Kruidhof), de organisatie- en vormgevingsmogelijkheden (thuisfront: ds. D. Griffioen; op het veld, de jonge kerken: ds. D.J. Zandbergen), evangelieverkondiging aan de Joden (ds. R.Th. Pos), de uitwerking op diverse zendingsvelden (dr. L.J. Joosse), de methodiek (ds. J.J. Schreuder), benadering van de religies en de dialooggedachte (ds. C.J. Haak), contextuele theologische opleiding (ds. H. Venema), omgaan met andere culturen (dr. 'Diny' van Bruggen), onderwijs als geloofsopvoeding (H. Oostra), gezondheidszorg en evangelie (dr. G.J. Oosterhuis), ontwikkelingsvisies en -technieken (Hilda en Menno van Hulst) en het wel en wee van (geschiedenis van) voorlichting en pr voor zendingszaken (Tj.S. de Vries).³

Meerdere auteurs bieden naast hun evaluatie ook concrete voorstellen voor wijziging, overname of het in ere herstellen van bestaande of vergeten mogelijkheden. Daarmee wil-

len ze **de** betekenis van 'Middelburg' testen in **&** huidige praktijk van het werk. **Durft** u het aan uw krachten en inzichten te meten met die van 'Opa Middelburg', de honderdjarige? De GMO, die **onze kerken** als erfgenaam van hem ziet zal u er dankbaar om zijn. Daarmee rijgt u verder aan de 'slingers' van het feest **van de** zending voor de volgende jaren.

Feest van en voor alle kerken

De kracht van 'Middelburg' is dat de zending gezien werd als een taak voor de kerk. Die gedachte nam ze over **van vroeger** gereformeerd zendingswerk en werkte die op brede fronten uit. Daaraan hebben **onze kerken** het nu te danken dat we allemaal met zendingswerk verbonden zijn. Zendingswerk vindt plaats vanuit de plaatselijke kerken. Haar **kracht** is **de** het **verme** meeleven **van** de christenen zelf. Zending **raakt** je **hart**.

Daarom vieren we als kerken ook graag het honderdjarig jubileum. Ook al zijn er best vergissingen gemaakt in die afgelopen periode, we achten 'Middelburg' hoog. GMO gaf de voorzet. Laat u dan ook 'Middelburg' niet ongemerkt voorbij gaan. Kunt u onverhoopt niet naar Zwolle komen voor het gezamenlijke feest, bestel dan in ieder geval de bundel, hang **slingers op** in huis en **steek de** vlag uit. Inspirende honderdjarigen **kom** je niet elke dag tegen...

¹ Opgeven voor begin december bij de GMO, Oosterlaan 8, 8011 GA Zwolle, tel. 0384232715, kosten f 45,-, inclusief lunch.

² Met vereende kerken – 100 jaar Middelburg herdacht, bulletin nr. 6 van de GMO, Zwolle 1996. Te bestellen bij de GMO (zie boven), 260 pag. (geïllustreerd), prijs f 22,50 incl. porto (feestprijs!).

³ Een bredere inleiding en bespreking vindt u in het zendingsblad *Tot aan de einden der aarde*, nr. 11 van november 1996.

Willem L. Meijer

HET HOLLANDSE LANDSCHAP VAN JAN VAN GOYEN

*Nog maar net heeft Amsterdam onze blik naar Jan Steen getrokken, of Leiden vraagt aandacht voor Steens schoonvader, Jan van Goyen. Beide schilders horen in ons beeld van de Gouden Eeuw thuis, maar het contrast kan nauwelijks groter. Steen situeert zijn mensen doorgaans in een binnenruimte, waar ze in een drukke sfeer opvallen door de manier waarop ze vermaak zoeken. Van Goyen **schept** een kalme sfeer in de buitenlucht. Daar kent hij mensen ook een veel kleinere toe. In een landschappelijke omgeving verschijnen ze als rustig-bedrijvige figuurtjes onder de onmetelijke uitgestrektheid van een Hollandse wolkenlucht.*

Economischeaanpak

Meer dan duizend van zulke landschappen zijn er bekend. Dit betekent echter **niet** dat Van Goyen een **veelschilder** is, **tenminste niet** in de laatdunkende zin. W. Martin, in zijn studie uit 1936, noemt Van Goyen geniaal.

Overigens stelt Leiden ons beeld **aanmerkelijk** bij. Lange tijd heerste de opvatting dat Van Goyen in zijn eigen omgeving **weinig** **gewaardeerd** werd. Dat zou voornamelijk te wijten zijn aan zijn keuze voor 'inheemse' motieven: oer-Holland-

se taferelen die **men** **dagelijks** ook zonder schilderkunst kan waarnemen. De **voorkeur** zou destijds uitgegaan zijn naar **meer** exotische voorstellingen. De **geringe** waardering zou blijken uit **&** lage **prijzen** die Van Goyen voor zijn prachtige werk **ontving**, soms maar enkele guldens.

De Leidse catalogus maakt duidelijk dat hier sprake is van een **misverstand**. Van Goyen behoort tot die zeldzame talenten die een zeer **economische werkwijze** weten te paren aan een leidinggevende positie als vernieuwer. Ook artistiek is

Jan van Goyen, *Gezicht op Leliden*, 1650. Opmerkelijk **genoeg** wordt de stad vanuit het noord-oosten gezien, terwijl de beide hoofdkerken vanuit het **noorden** zijn **waargenomen**. Meer dan eens situeert deze schilder correct weergegeven monumenten in een omgeving naar keuze. Zijn hele werkwijze is trouwens een kwestie van 'keurlijke natuurlijkheid' zoals men destijds al **inzag**: zorgvuldig uitgezochte elementen die samen een krachtige indruk van natuurlijkheid wekken.

Van **Goyen** een econoom. Hij weet met verbazend weinig middelen verbazend veel op te roepen. Dat maakt indruk. Elke vondst van hem wordt door minder begaafde vakgenoten **meteen** nagevolgd.

Ontwikkeling

De wereld die Van **Goyen** ons toont, is in hoge mate typerend voor ons land. **Kunstkritisch** gezien kan deze waarneming ons gauw op het verkeerde been zetten. De landschappen en riviergezichten lijken immers zonder meer aan de dagelijkse **waarneming** ontsproten te zijn.

Niets is minder waar. In een **moeizaam** proces van jarenlang zoeken ontoet men de composities van de vorige generatie van Run conventionele overladenheid. Zo rond 1600 begint men de **gebruikelijke** overdaad kennelijk **algemeen als storend** te ervaren. Tal van kunste-

naars werken op **elkaar** in bij het 'leegmalen' van het **traditionele** type landschap.

Er is hier geen ruimte om de verschillende stappen te volgen, **maar één** ingreep kan al **veel** duidelijk **maken**. Bij Van **Goyens** **leermeester** Esaias van de Velde zien **we** de horizon beduidend zakken. Hierdoor kan die bij de jongere **meesters** **onwaarschijnlijk** laag komen te liggen. Langzaam maar zeker verandert het grootste deel van het beeldvlak – soms wel zevenachtste – in een woikenhemel. De onderkant van het **schilderij** houdt uiteindelijk maar een kleine **strook** land over. Daarmee valt de plaats van handeling voor uitgebreide verhalen – zoals bij **Bruegel** – **weg**. Wanneer deze smalle reep aarde **ook** nog doorsneden wordt met rivieren, vaarten en plassen, die bovendien de hemel weerspiegelen, **ontstaat** een landschap dat opgebouwd blijkt uit het **summum** van beperking. Vanuit de traditie gezien **wei-**

nig meer dan een **horizon** plus tweemaal **niets**: eronder water, erboven lucht.

Nieuw type landschap

Het is dit type landschap dat Van Goyen in een verrassend aantal varianten tot een **ongekend** hoogtepunt weet te ontwikkelen. **Kenmerkend** voor zijn rijpe meesterschap uit de latere jaren is een rijke, samengestelde eenvoud (zie afbeelding).

Allereerst is er het reeds genoemde verschijnsel van het weglaten: op dringende bosschages verdwijnen geheel uit de afdeling 'land', **boomgroepen** uit de afdeling 'lucht', figuren uit de afdeling 'voorground'. Daarnaast verdwijnt de traditionele **ambachtelijkheid**. Veel partijen worden 'nat in nat' geschilderd, waarbij uit **een** vlekke ondergrond de 'aankleding' **tevoorschijn** wordt gebracht. Deze manier van

schilderen doet haast slordig **aan**, maar is **geraffineerd** effectief in het **suggereren** van licht en beweging. Verder verdwijnt de gebruikelijke veelheid **aan** kleuren. In een uiterst subtiel scala van dezelfde tinten en tonen weet **Van Goyen** de **indruk** van onmetelijke **ruimte** en diepte **op** te roepen en bijeen te houden. In deze wijsheid is het menselijk bedrijf zo vanzelfsprekend meege-dacht, dat je haast over het hoofd ziet met **een** ras-figuurschilder van doen te hebben.

Is het op zichzelf al merkwaardig een landschap bijna **monochroom** (eenkleurig) te behandelen, **helemaal verbazend** is de **keuze** van de dragende **kleur**. Het zeer beperkte palet bestaat **voornamelijk** uit licht-bruin, zacht bruin, gelig en **groenig** bruin. Wie kiest nu **een** schakering van bruinen om een wereld weer te geven die zich aandient in heldere **groenen**, blauwen en schitterende zilverige grijzen? Of hebben de impressionisten ons pas zo leren zien? Mocht dit laatste waar zijn, dan blijft de vraag onbeantwoord waarom de traditionele **veelkleurigheid** in de eerste **decennia** van de zeventiende **eeuw** wordt verworpen ten gunste van juist dit **gamma**.

Me dunkt dat de catalogus ons op dit gunt een stap verder helpt. Werd het oog door een veelheid van kleuren geprikkeld, zo wordt betoogd, dan zou nooit deze sfeer van intense rust en **kalmte** worden opgeroepen. Een **Van Goyen** lijkt hierdoor beziel van het soort opge-ruimd gemoed & bekend staat als 'stemmigheid' (Van der Waal).

Misschien mogen we eraan toevoegen dat de **beeldbepalende** bruinheid tevens garant staat voor zoiets als **warmer** verbondenheid. Ze biedt **eenzelfde** soort intiem genoeg als **familiefoto's** van rond 1900. Na de Spaanse overheersing moet **men** zich in de Republiek bijzonder gehecht hebben aan het eigen land. De beeldopbouw bij **Van Goyen** versterkt dit gevoel. Die heeft een uitnodigende karakter. De kijker stapt als het ware uit een schaduwpartij de **lichtdoorzeefde**

wereld binnen, waar hij deel **krijgt** aan de alledaagse bedrijvigheid van een drassig maar vrij land.

Ook een religieus motief?

Maar misschien werkt **een** andere drijfveer nog sterker. Het lijkt niet te ver gezocht als we aannemen dat ook een religieus motief meespeelt. Het **verbeelden** van de natuur als lof op Gods schepping **krijgt soms** bepaalde accenten. Die kunnen meespelen in de keuze van het onderwerp. Zo kan de **aanvankelijke** voorkeur voor duinen samenhangen met dankbaarheid voor **een** andere dan de politieke bevrijding, namelijk die **van** het geweld van de zee. In dit verband wijst de **catalogus** op Huygens, die ergens de dichtregel neerpent: 'Des Heren goedheid blijkt aan elken duin **zijn** top'. Deze opvatting wordt **bevestigd** door een uiting van Van **Lodensteijn**. Deze dichter komt namelijk ook tot vrome bespiegelingen, **maar** niet dan nadat hij eerst een fraaie beschrijving van een verwante sfeer geeft.

De catalogus geeft alleen een fragment uit **deze poëtische** beschrijving. Het religieuze element blijft verder achterwege. **Was** het citaat even omvattend geweest als **Van Goyen** in **zijn** landschappen, dan hadden we **misschien** een bevestiging **gekregen** voor de **stelling** van Marc de Klijn, dat de nieuwe **kijk** op het Hollandse landschap verband houdt met de nieuwe **waarde-ring** van de **natuur** die sinds de Reformatie veld won.*

Tentoonstelling van meer dan vijftig schilderijen en vele bijbehorende schetsen en tekeningen in Stedelijk Museum *De Lakenhal*, Leiden. Tot 13 januari 1997. Rondleidingen drie weken van tevoren aanvragen (tel. 071-5165374). Catalogus *Jan van Goyen*, f 55,- (ongebonden), f 75,- (gebonden).

* Marc de Klijn, *De invloed van het Calvinisme op de Noord-Nederlandse landschapsschilderkunst 1570-1630*. (Brochure Willem de Zwijgerstichting) Apeldoorn 1982. Zie ook zijn eigen samenvatting in *De Reformatie* (10-09-1994) en mijn bespreking van de brochure in het *Nederlands Dagblad* (28-10-1983).

G.J. van Middelkoop

M meegelezen

Viering jaar 2000

De paus heeft plannen om het jaar 2000 op **een** bijzondere manier **te** vieren. Ook in de Raad **van** Kerken in Nederland wordt daarover gedacht. *Oecumenisch Bulletin* van **november** 1996 bericht **daarover**:

Van rooms-katholieke **zijde** is aan de **andere** lidkerken het voorstel **gedaan** gezamenlijk een oecumenische viering van het **jaar 2000** te **organiseren**. Tijdens de vorige Raadsvergadering was hier al even over gesproken, maar men wilde eerst **meer** informatie. **Alhoewel** er in de katholieke kerken duidelijk anders aangekeken wordt tegen **getijdenvieringen** dan in de protestantse kerken, **zagen** de leden **van** de Raad in het voorstel van de Rooms-Katholieke **Kerk** voldoende aanknopingspunten om als kerken **acte de présence** te geven bij het **ingaan** van het **derde** millennium.

Besloten werd vanuit de Raad een commissie te vormen die tot taak krijgt een voorstel te presenteren waarbij de volgende in **deze** vergadering genoemde elementen een rol spelen:

- het verzoenend terugzien op de verschillende kerkelijke tradities;
- het proberen te verwoorden van de christelijke boodschap in **begrijpelijke taal** voor de mensen van de (eenen)twintigste eeuw;
- de viering mag geen **intern** christelijke aangelegenheid worden; zo heeft de paus gesuggereerd **vertegenwoordig(st)ers** van de drie **abrahamitische** religies uit te nodigen;
- het bezinnen op het bijbelse idee van een Jubeljaar, waarin de schulden vereffende **worden**, **zo** wel binnenkerkelijk als maatschappelijk;

– alle evenementen, zoals de **Wereldzendingsconferentie in Brazilië**, de Europese Oecumenische Assemblée in **Graz** en de derde kerkendag, zouden moeten uitlopen in deze viering.

Jongeren wegwijs maken

De Christelijke Gereformeerde Kerken **kennen** deputaten voor het contact met de **kerkjeugd**. Deze belegden eind september een conferentie **voor jeugd-ouderlingen en jeugdleid(st)ers**. Sprekers waren onder meer de pedagoog **P.D. Hofland** en de predikant **D. Visser**. *De Wekker* van 25 oktober jl. vertelt hierover:

Jongeren en het gezin

Drs. **Hofland** stelde dat een onderzoek onder 400 jongeren die de kerk hadden verlaten, aan het licht bracht dat bij 70% de oorzaak daarvan lag in het gezin. Helaas zijn vele gezinnen diepgaand **beïnvloed** door de wereld. **Daartegenover** voerde hij het **pleit** voor het **centraal** stellen van **Christus** in het **gezinsleven**. Wat een zegen **wanneer** de ouders het geheim van het geloof **mogen** kennen en **voorle-**ven. Jongeren zijn op weg naar **hun** eigen identiteit. Daarbij hoort het bekritisieren en testen **van** de **ouders**. Hoe belangrijk is het dat ouders op een positieve manier tonen **dat** het geloof **voor hen e m allesbe-**
palende werkelijkheid is.

Ouders vinden het vaak moeilijk om hun kinderen de dingen van Gods Koninkrijk te vertellen. Jongeren spreken vandaag vaak een andere taal: turbo-taal. Maar ouders dienen niet te vergeten **dat** God een eigen taal spreekt, met eeuwigheidswaarde. Wel moeten begrippen als zonde en genade duidelijk uiteengezet worden.

Ook **wees** drs. **Hofland** op de noodzaak van het gebed voor de jongeren. Hij haalde het **voorbeeld** aan van **Job**, die toen zijn kinderen naar 'de disco' waren, **voor** hen bad en offers voor hen bracht. **Ook** **noemde** hij Manoah, die niet thuis was toen de engel kwam. Daarna bad hij of God opnieuw wilde **ko-**

men. Met gevouwen handen kunnen er nog steeds **wonderen gebeuren**, aldus drs. **Hofland**. (...)

Jongeren en de kerk

Ds. **Visser** **wees** erop, dat **we** niet moeten vergeten dat 70% van onze jongeren blijft meeleven met de **kerk**, al is het waar dat niet iedereen dat vanuit 'het gebonden **zijn**' door Christus doet.

Toch moeten we **blijven** vasthouden dat God Zijn kerk bouwt en **be-**waart. Als we over zorg spreken, **dan** toch alleen vanuit dat vertrekpunt.

Ds. **Visser** stelde vervolgens de vraag in hoeverre onze kerken **be-**antwoorden **aan** hetgeen gesteld wordt in art. 27 NGB. Hij stelde vast **dat** vele christenen **in feite niet meer dan 'halve heidenen' zijn**. De navolging van **Christus**, de heiliging van het leven ontbreekt te veel. **Geloof** is voor velen niet meer dan een **randversiering** of verzekering tegen de dood. Hij noemde het geen wonder **wanneer** jongeren bij zo'n kerk niet meer **willen** horen.

Hij riep op tot het bevorderen **van** een gezond geestelijk klimaat in de gemeenten. In een aantal punten formuleerde hij wat zijns **inziens** zo'n klimaat inhoudt. Er moet bereidheid zijn om samen te luisteren naar Gods Woord. In de prediking en kerkdiensten moet er aandacht zijn voor **jongeren**. **Identificatie-fi-**
guren zijn **van** geweldig groot belang. Jongeren moeten ingeschakeld worden bij gemeentelijke activiteiten. **Van** de **kant** van ouders en kerkenraad dient er betrokkenheid te zijn bij de verenigingen. Aandacht **moet** er zijn **voor** jongeren die niet aan het jeugdwerk **deelne-**
men. Er moet samenhang zijn tussen activiteiten die **voor** jongeren binnen de gemeente **worden** georganiseerd. Hij sprak over de **wenselijke** **van een leer- en opvoedingsplan**. De jeugdouderling dient een duidelijke instructie te krijgen vanuit de kerkenraad. En voor alles dienen allen die leiding geven aan

de jeugd en jongeren, bediend te worden vanuit Zijn volheid, zo besloot ds. **Visser** zijn referaat.

Atheïst: stuur je kinderen naar de kerk!

De **samenleving** raakt steeds meer los van het christelijk geloof. Dat betekent dat ze **ook** afstand neemt van de christelijke waarden en **normen**. Maar wat **komt** daarvoor in de plaats? Wat bindt de mensen nog samen? Over deze vraag wordt de laatste tijd druk **ge-**
debatteerd. In **Trouw** van 2 november jl. **vertelt Jaap de Berg** iets over de discussie in Engeland

Maar wat staat burgers te doen die zich zorgen maken over de morele scholing van hun kinderen? Wel, **stuur** ze naar een christelijke school en liefst **ook** nog naar de kerk, adviseert een verklaarde atheïst in *The Observer*.

Peter Beaumont, redacteur van dit zondagsblad, **kwam** als tiener tot de conclusie dat hij niet in God kon geloven. En nog altijd wil het er bij hem niet in dat de wereld 'een goddelijke Schepper' heeft.

(...)

Desalniettemin is Beaumont **ermee** akkoord gegaan 'dat mijn twee kinderen als **christen** worden **opge-**
voed in de **kerk**. Er is niets gebeurd dat me in mijn overtuiging heeft geschokt. Het is eenvoudig zo dat ik geen haalbaar alternatief zie voor **een** morele opvoeding [...] Zelf heb ik op ouderwetse scholen **geze-**
ten, die erop stonden dat ze hun leerlingen een godsdienstige opvoeding gaven. Ik zal niet zeggen dat ik daardoor een beter mens ben geworden. Maar het heeft wel een onuitwisbaar stempel op me gezet. [...] Het oude morele besef werd je, hoe dm ook, bijgebracht door dat je je **godsdienstplichten** na-
kwam. De **nieuwe gesecculariseerde samenleving heeft geen eigen m-**
nier gevonden om inhoud te geven aan begrippen als plicht en geweten, in plaats daarvan heerst er de overtuiging **dur individueel "ge-**
luk" een doel in zichzelf is. En **dáár** zit ik over in, niet **over** geweld

op de televisie, seks of drugs. *Godsdienst kan je opvoeden tot anti-egoïsme.*

Boven Beaumonts ontboezeming had een collega – of wie weet hijzelf wel – de kop gezet: 'Zelfs atheïsten laten hun **kinderkens** tot **Hem komen**'. Blijkbaar is de **erfenis** van het christendom in Engeland nog wel zo wijd verbreid, dat **redactiechef**s van algemene weekbladen koppen met **toespelingen** op de Bijbel niet met **de** computertoets 'delete' of 'erase' ('**wis** uit') uit de kolommen hoeven te houden.

De kerk: leveranciers van normen en waarden?

Wat kunnen de kerken betekenen voor de samenleving die met deze problemen te maken krijgt? De kerken zijn op zoek naar nieuwe **vormen** van maatschappelijke betrokkenheid. De Raad van Kerken hield daarover op 10 oktober een conferentie, waar algemeen secretaris drs. *Ineke Bakker* in een lezing stelde: Kerken zijn **méér dan leveranciers van normen en waarden**. *Kerkinformatie van november 1996* gaf een samenvatting:

Het Verbaal moet vertellen

Met de zo vaak geciteerde normvervaging in Nederland valt het volgens mij wel mee. Normen en waarden zijn onderwerp van discussie in talloze verbanden en **groeperingen**, waaronder ook de kerken. Maar de oproep van politici aan de kerken tot het **houden** van normen en waarden, is daar met enige aarzeling ontvangen. Inderdaad hebben de kerken vanuit hun **traditie** weet van gerechtigheid, liefde en solidariteiten ze willen die **ervaring** graag delen met anderen. Maar het moet niet zo zijn, dat kerken **verworden** tot een soort *morele* EHBO, die het particuliere eigendom beschermt of sociale **onrust** kan voorkomen. Bovendien, zo eensgezind als de kerken zijn waar het zaken als armoede, uitsluiting of milieu betreft, zo verdeeld zijn ze waar het gaat over **persoonlijk-ethische** problemen als euthanasie, relaties of **seksualiteit**. Dat maakt

het **spreken** met één mond er niet eenvoudiger op. Maar het gesprek erover zal, ook in de kerken, gevoerd moeten blijven worden. Met daarbij de aantekening, dat kerken **méér** zijn dan leveranciers van een pakket normen en waarden.

Maar moraal gaat niet zonder verhaal. En Het Verhaal blijft de moeite van het vertellen waard. Dat moeten kerken dus ook vooral **blijven doen**. De theologie **zou** daarvoor, meer dan ze tot nu toe heeft gedaan, de onderbouwingen de **doordenking** van visies op politiek en maatschappelijk handelen moeten leveren.

UIT DE KERKEN

Beroepen te Breda: R.R. Roth, kandidaat te **Kampen**.

Aangenomen naar: Enschede-Oost: A. de Jager te **Berkum**, die bedankte voor **Hardinxveld-Giesendam**.

Adreswijzigingen e.d.

Breda * **Kerk en diaconie:** Postbus 7013, 4800 GA (postadres) (pag. 151).

Zeist * **Emeritus-predikant:** A. Veldman, Nrd. Houdringelaan 82, K219, 3722 BT Bilthoven, ☎ (030) 2295637 (pag. 25 + 116).

Uw kerkgebouw is toch wel bij Donatus verzekerd?

100% zekerheid

Als brand-, storm- of andere

schade dreigt, is het maar het beste als uw kerkelijke eigendommen bij Donatus zijn verzekerd. Gewoon, omdat Donatus in de praktijk bewijst er te zijn wanneer Donatus het meeste nodig is! Bij calamiteiten van welke omvang en aard dan ook. Op basis van op maat gesneden voorwaarden.

50% premierestitutie

Bovendien is kiezen voor Donatus kiezen voor verantwoorde bestedingen. Jaarlijks wordt de winst van Donatus in de vorm van premierestitutie terug betaald. In de afgelopen 10 jaar bedroeg deze premierestitutie gemiddeld maar liefst 50%!

Samen sterk.

Donatus is een onderlinge

verzekeringmaatschappij. En dat betekent dat de leden samen de kracht van Donatus bepalen. Een gemeenschapsgedachte die er inmiddels toe heeft geleid, dat er ruim 75% van alle kerkgebouwen in Nederland bij Donatus is verzekerd.

Wilt u meer weten?

Vraag dan om een persoonlijk gesprek met één van onze adviseurs.

Ook als u nu nog elders bent verzekerd.

donatus

Vertrouwd verzekerd.

O.V.M. Donatus u.a., Postbus 5055, 5201 GB 's-Hertogenbosch, tel. 073-612 21 66

